

Barnets beste og profesjonalisering av fosterhjem

En kvalitativ studie av statlige og kommunale fosterforeldre sine opplevelser av arbeidsbetingelsene i lys av barnets beste.

Antonia Houge

Masteroppgave

Master i familieterapi og systemisk praksis

Diakonhjemmet Høgskole

Veileder: Tor Slettebø

Antall ord: 24217

Dato 02.11.2015

Sammendrag

Denne studien fokuserer på fosterforeldre til ungdommer i statlige og kommunale fosterhjem. Den utforsker deres opplevelser av arbeidsbetingelser som fosterforeldre. Den økte profesjonaliseringen i fosterhjemsvirksomheten og forslag om innføring av et nytt utviklingsfremmende barnevernfaglig prinsipp, danner et bakgrunnstappe.

Det er benyttet en kvalitativ undersøkelse for å få fram fosterforeldrenes perspektiv. Den er gjennomført ved bruk av delvis strukturerte intervjuer, og åtte fosterforeldre til ungdommer mellom 13 og 18, tilknyttet tre ulike typer fosterhjem, er intervjuet. Problemstillingen som blir belyst er;

Hvordan opplever fosterforeldre til ungdommer i henholdsvis statlige og kommunale fosterhjem sine arbeidsbetingelser, og hvilken betydning mener de dette har for barnets beste?

Temasentrert analysemetode er benyttet for å forstå og tolke datamaterialet. Resultatene er drøftet i lys av system- og profesjonsteori, samt tidligere forskning på feltet.

Funnene gjenspeiler betydningen av den profesjonelle og ikke-profesjonelle dimensjonen i arbeidsbetingelsene for ulike typer fosterhjem. Informantene håndterer fosterforeldrerollen ulikt avhengig av den institusjonelle rammen de tilhører. Funnene tyder på en mulig sammenheng mellom arbeidsbetingelser som fosterhjem og fosterbarnas situasjon, fra fosterforeldrenes perspektiv. Betydningen av å skape forutsigbarhet for fosterbarna settes i sammenheng med fosterforeldrenes behov for forutsigbarhet i arbeidsbetingelsene. De kommunale informantene uten forsterkning vektlegger betydningen av det biologiske prinsippet i større grad enn de statlige informantene. Samlet sett tyder funnene på at rammebetingelsene som fosterforeldre har mer å si for utøvelsen av fosterforeldrerollen, enn trekk ved den enkelte fosterforelder.

Forord

Nå er jeg endelig i mål etter et fire år langt studiet, med denne oppgaven som sluttarbeid. Det har vært en spennende og lærerik prosess, både for meg personlig og i jobbsammenheng. I den forbindelse har jeg hatt mange hjelpere som jeg ønsker å takke.

Tusen takk til min arbeidsgiver,- til tidligere rådgiver og barnevernsleder Marianne Fossen Halleland som initierte det, og senere barnevernsledere Terje Bjerkehagen og Wenche Thunes som fulgte opp, la til rette og gjorde det mulig for meg å kombinere jobb og studier. Takk til min gode kollega Marianne Aas Høy for å ha holdt ut med meg i disse årene, og for alle gode refleksjonene.

Min gode venninne Therese Mjåtveit fikk meg til å søke masterstudiet, og heiet på meg hele veien. Tusen takk!

Tusen takk til min veileder Tor Slettebø,- for din tilgjengelighet og vennlighet, og for at du hadde tro på meg og mitt prosjekt. Dine spørsmål, råd og kommentarer har vært supre!

Arbeidet med masteroppgaven hadde ikke vært mulig uten støtten og kjærligheten fra Olav, Vebjørn, Benjamin og Oliver – dere er fantastiske!

En stor takk til Kirsten Danielsen, John Christian Fløvig, Jant Veenstra og Lise T. Dybvik som bidro med innspill og korrekturlesing. Sluttresultatet hadde ikke vært det samme uten deres bidrag.

Til Hans Christian Michaelsen og medstudentene Aleksander Henriksen, Anne Beth Hennie og Linde Bjerke for latter, refleksjoner, hjelp og støtte. Tusen takk!

En stor takk til mamma, Kirsten og Jon for barnepass og gode middager når jeg har vært på studieuker i Oslo.

Og sist men ikke minst tusen takk til informantene og til barnevernsarbeiderne som satte oss i kontakt med hverandre – denne oppgaven hadde ikke blitt til uten dere. Dere har lært meg så mye. Nå håper jeg at andre kan lære av deres stemmer i oppgaven.

God lesning!

2.november 2015

Antonia Houge

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Forord	3
1 Innledning	6
1.1 Tema for undersøkelsen	6
1.2 Bakgrunn for valg av tema	7
1.3 Formålet med studien	8
1.4 Studiens relevans for master i familieterapi og systemisk praksis	8
1.5 Presentasjon av problemstillingen	9
1.5.1 Profesjonalisering av fosterhjemsomsorgen	9
1.5.2 Utdypende spørsmål knyttet til problemstillingen	10
1.5.3 Prinsippet om barnets beste og barneperspektivet	10
1.6 Ansvarsfordelingen i fosterhjemsomsorgen	10
1.6.1 Arbeidsbetingelser som statlige og kommunale fosterhjem	11
1.7 Studiens oppbygging	13
2 Kunnskap på feltet og teoretiske perspektiver	14
2.1 Kunnskap på feltet	14
2.1.1 Profesjonalisering av fosterhjem	14
2.1.2 Fosterforeldrenes arbeidsbetingelser	16
2.1.3 Forhold av betydning for barnets beste	17
2.1.4 Oppsummering	18
2.2 Teoretiske perspektiver på barnets beste og profesjonalisering av fosterhjem	19
2.2.1 Systemteori og systemisk tenkning	19
2.2.2 Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell	20
2.2.3 Profesjonsteori	22
3 Metode	26
3.1 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt	26
3.1.1 Sosialkonstruksjonismen	26
3.1.2 Fenomenologien	27
3.2 Forforståelse	27
3.3 Utvalg	28
3.3.1 Presentasjon av informantene	29
3.4 Prosedyren	30
3.4.1 Utarbeidelse av intervjuguide	30
3.4.2 Prøveintervju	31
3.4.3 Transkribering	31
3.5 Analysen	31
3.5.1 Helhetsinntrykk	32
3.5.2 Identifisere meningsbærende enheter	32
3.5.3 Abstrahere innholdet	33
3.5.4 Sammenfatning	34
3.6 Etske overveielser	34
3.7 Metodediskusjon	35
3.7.1 Validitet	35
3.7.2 Reliabilitet	36
3.8 Avsluttende refleksjon	37
4 Resultater	39
4.1 Arbeidsbetingelser som fosterhjem	39
4.1.1 Informantenes opplevelser av opplæringen	39
4.1.2 Informantenes opplevelser av godkjenningsprosessen	41

4.1.3 Informantenes opplevelser av arbeidsoppgavene	43
4.1.4 Informantenes opplevelser av ansettelsesforholdet	46
4.1.5 Informantenes opplevelser av samarbeid med andre profesjonelle	51
4.1.6 Oppsummering	52
4.2 <i>Forhold av betydning for fosterbarna</i>	53
4.2.1 Informantenes opplevelser av fosterbarnas behov	54
4.2.2 Informantenes opplevelser av fosterbarnas tilhørighet	55
4.2.3 Informantenes opplevelser av å skape forutsigbarhet	57
4.2.4 Informantenes opplevelser av samarbeid med biologisk familie	57
4.2.5 Oppsummering	59
5 Diskusjon	61
5.1 <i>Egne funn sett i lys av tidligere forskning</i>	60
5.1.1 Om profesjonaliseringens betydning for informantene	61
5.1.2 Om informantenes arbeidsbetingelser	62
5.1.3 Om informantenes syn på forhold av betydning for fosterbarnets situasjon	64
5.1.4 Studiens bidrag	65
5.2 <i>Drøfting av den profesjonelle og den ikke-profesjonelle dimensjonen</i>	65
5.2.1 Profesjonalitet og tillit som statlige fosterforeldre	66
5.2.2 Betydningen av kjønn i kommunalt forsterket fosterhjem	67
5.2.3 Den ikke-profesjonelle dimensjonen som kommunalt fosterhjem uten forsterkning	67
5.3 <i>Drøfting av roller og funksjon som profesjonelle versus ikke-profesjonelle fosterforeldre</i>	68
5.3.1 Profesjonelle fosterforeldre og fosterbarnas "skadeomfang"	68
5.3.2 Profesjonelle og ikke-profesjonelle roller og fosterbarnas behov	69
5.3.3 (Foster)foreldrerollen og rollen som fosterbarn/adoptivbarn	70
5.4 <i>Diskusjon av sammenhenger mellom informantenes arbeidsbetingelser og fosterbarnas situasjon</i>	71
5.4.1 Tiltakets trygghet	71
5.4.2 Forsterkningens betydning	71
5.4.3 Økonomisk trygghet og forventninger	72
5.5 <i>Foreldre-familiesystem</i>	72
5.5.1 Avstand til biologisk familie og fosterbarnets sårbarhet	73
5.5.2 Nærvær og fravær av kontakt	74
5.5.3 Nærhet til biologisk familie	75
5.6 <i>Rammebetingelsenes betydning</i>	75
6 Konklusjon og anbefalinger	77
<i>Litteraturliste</i>	78
<i>Vedlegg 1: Informasjonsbrev</i>	85
<i>Vedlegg 2: Samtykkeerklæring</i>	86
<i>Vedlegg 3: Intervjuguide</i>	87
<i>Vedlegg 4: Svar fra NSD</i>	88

1 Innledning

Jeg skulle ønske at det å være fosterhjem var likt for alle. Alle burde ha fått den samme oppfølgingen (...) Det skulle vært likt over hele fjøla, og det burde vært et system som fungerte for hele landet.

Slik svarer en av informantene på spørsmål om den mest optimale løsningen for han som fosterforelder. Ifølge denne informanten, med erfaring både som kommunalt og statlig fosterhjem, burde alle fosterhjemmene vært sikret den samme oppfølgingen.

1.1 Tema for undersøkelsen

Tema i oppgaven er barnets beste og profesjonalisering av fosterhjem i form av en sammenligning av arbeidsbetingelsene i ulike typer fosterhjem til ungdommer. Av barn og unge med barnevernstiltak i 2014, var 14 800 barn (40%) plassert utenfor hjemmet som hjelpe-eller omsorgstiltak. Fosterhjem var det mest brukte plasseringstiltak. Mer enn syv av ti plasserte barn bodde i fosterhjem i 2014 (Statistisk Sentralbyrå, 2014). Halvparten av de som bor i fosterhjem er ungdommer, og en fjerdedel av alle fosterbarna har minoritetsbakgrunn (Backe-Hansen, 2013).

I litteratur og forskning om fosterbarn og fosterforeldre skilles det gjerne på ordinære fosterhjem og slektsfosterhjem (Backe-Hansen, Christiansen og Havik, 2013; Bunkholdt og Sandbæk, 2008; Havik, 2013; Sundt, 2011b). I den forbindelse uttaler fagfolk seg om forhold som berører barnets beste, noe som er et overordnet prinsipp i barnevernloven (BLD, 1992). Med en mindre vektlegging av det biologiske prinsipp og forslag om innføring av et nytt utviklingsfremmende prinsipp (NOU, 2012:5), er det aktuelt å se nærmere på bruken av ordinære eller nøytrale fosterhjem. Hvilken type omsorgsbasis vil kunne tilby en god og stabil omsorgssituasjon og utviklingsstøttende relasjoner for hvilke barn? Denne oppgaven vil belyse fosterforeldrenes perspektiv på sine arbeidsbetingelser, med den betydningen de mener det har for fosterbarna. Selv om de er direkte berørte i en barnevernssak, har dagens fosterforeldre ikke partstatus (BLD, 2011). Jeg ønsker å få fram deres stemmer gjennom denne intervjuundersøkelsen. Studiens tidsramme, samt krav om godkjenning fra REK (Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk), gjorde at jeg valgte bort intervju av fosterbarna.

I det første kapitlet vil jeg redegjøre for bakgrunn for egen og allmenn interesse for temaet. Deretter vil jeg beskrive studiens formål og relevans for master i familierapi og systemisk

praksis. Videre vil jeg presentere hovedproblemstillingen med utdypende forskningsspørsmål. Studiens kontekst, som omhandler fosterforeldres arbeidsbetingelser i ulike typer fosterhjem, vil jeg konkretisere ved å beskrive ulike områder ved arbeidsbetingelsene. Til sist vil jeg gi leseren en oversikt over studiens oppbygging.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Jeg har valgt å forske på hvordan fosterforeldre til ungdommer i ulike typer fosterhjem opplever deres arbeidsbetingelser, og hvilken betydning deres arbeidsbetingelser har for fosterbarnas situasjon i lys av fosterforeldrenes synspunkter. Bakgrunnen for min interesse er todelt. Faglig sett handler det om utviklingen mot en økende profesjonalisering av fosterforeldre, noe som gjelder spesielt for fosterforeldre til ungdommer (Backe-Hansen, 2013). Etisk sett handler det om det ansvaret barneverntjenesten har i godkjenningen av fosterhjem for det enkelte barnet, samt for å sikre fosterforeldrene god oppfølging (BLD, 1992). Mitt engasjement for fosterbarna, fosterfamilien og biologisk familie, handler om at jeg har jobbet mange år med barn, deres foreldre og deres fosterforeldre, både som saksbehandler i barneverntjenesten og som miljøterapeut. Videre finnes det et utalt behov for mer forskning på dette området, i Norge og internasjonalt (Backe-Hansen m.fl., 2013; Sinclair, 2010).

Som barnevernsarbeider har jeg erfart at det kan være store forskjeller mellom de forskjellige typer fosterhjem. Dette handler først og fremst om helt forskjellige arbeidsbetingelser, samt om ulike relasjoner fosterbarna har til fosterfamilien og til den biologiske familien i de ulike typer fosterhjem. For noen av fosterforeldrene er lønn et tema, mens andre bryr seg tilsynelatende lite om det. Noen ønsker fast avlastning, andre ikke. Noen av fosterforeldrene har nær kontakt med biologisk familie, andre lite. Jeg er blitt nysgjerrig på hvordan fosterforeldre tilknyttet statlige og kommunale fosterhjem opplever sine arbeidsbetingelser, og hvordan de tenker at dette kan påvirke fosterbarnas situasjon. Min første erfaring som ny saksbehandler i barneverntjenesten var et møte med en ungdom på 14 som trengte et sted å bo. Hun ville bo i fosterhjem og stilte forskjellige krav til dette hjemmet. Noen måneder senere fant Bufetat et aktuelt statlig fosterhjem (familiehjem). Hun fikk bare dette tilbudet, og det hastet med å finne et fosterhjem til henne. Jeg har fortsatt kontakt med denne ungdommen og hennes fosterforeldre, nå mange år senere. I etterkant har jeg ofte undret meg over hva som

gjorde denne plasseringen så vellykket, men også hva som kunne ha vært bedre, for eksempel relasjonen mellom fosterforeldrene, ungdommen og den biologiske familien.

1.3 Formålet med studien

Ifølge Christoffersen (2011) har profesjonsperspektivet kommet i fokus på en annen måte enn tidligere. Profesjonelle handler om mennesker som har som jobb å ta seg av andre.

Profesjonene er et karakteristisk trekk ved moderniseringen av samfunnet, som i stigende grad blir et kunnskapsbasert samfunn (Christoffersen, 2011). Dette er i tråd med utviklingen i fosterhjemsvirksomheten, og målet om et kunnskapsbasert barnevern:

Med kunnskapsbasert barnevern mener vi at barnevernet skal basere fagutøvelsen på best mulig tilgjengelig vitenskapelig kunnskap sammen med yrkesutøverens erfaringer, kritiske og etiske vurderinger, brukernes preferanser og med kontekstuelle hensyn (FoU strategi 2009-2012:4).

Min undersøkelse kan være et bidrag til utviklingen av et kunnskapsbasert barnevern i form av forskningsbasert kunnskap om arbeidsbetingelser som fosterhjem og barnets beste.

Gjennom å intervjuer fosterforeldre tilknyttet ulike typer fosterhjem, vil jeg få fram likheter og kontraster mellom statlige fosterhjem (familiehjem), kommunale fosterhjem med forsterkningstiltak og kommunale fosterhjem uten forsterkningstiltak.

1.4 Studiens relevans for master i familieterapi og systemisk praksis

Mastergradstudiet i familieterapi og systemisk praksis har en tverrfaglig profil som inkluderer ansatte som arbeider med klienter, familier, enkeltindivider eller grupper i barnevern (Diakonhjemmet Høgskole). I løpet av studiet er jeg blitt opptatt av dialogen, og hvordan vi bruker språket gjennom å vise til språkets konstituerende makt og relasjonell praksis (Lock and Strong, 2014). Familieperspektivet i min studie er i tråd med generelle politiske føringer om familiebevaring og synet på familien som et sted for utfordringer og støtte. Dagens familiebegrep inkluderer ulike typer familier som enefamilier, stefamilier, likekjønnsfamilier og fosterfamilier i tillegg til kjernefamilien og den utvidete familien med røtter i slekten (Storø, Bunkholdt og Larsen, 2010). Når det gjelder fosterfamilien som familiebegrep inngår ulike typer fosterhjem i begrepet "fosterfamilie". I tråd med at samfunnet er blitt mer moderne og den psykiske omsorgen har fått større plass, inkludert barnets rett til tilknytning, er kvaliteten på fosterforeldre og fosterhjems plasseringer sentral (ibid.). Mine funn kan bidra til ny kunnskap som kan brukes i veiledning og oppfølging av fosterhjem, samt å synliggjøre

ulike betingelser som fosterhjem lever under, med den betydningen fosterforeldrene mener det har for fosterbarna.

1.5 Presentasjon av problemstillingen

Studien retter fokus på profesjonalisering av fosterhjem, noe som for en stor del handler om fosterforeldrenes arbeidsbetingelser. Undersøkelsens statlige fosterforeldre er ansatt i Bufetat, mens de to gruppene av kommunale fosterforeldre regnes som oppdragstakere. I tråd med nedbygging av institusjoner er det mange ungdommer som trenger fosterhjem (Backe-Hansen m.fl., 2013). Hvordan påvirker profesjonaliseringen deres situasjon i fosterhjemmet – fra fosterforeldrenes perspektiv?

Hovedproblemstillingen i oppgaven er:

Hvordan opplever fosterforeldre til ungdommer i henholdsvis statlige og kommunale fosterhjem sine arbeidsbetingelser, og hvilken betydning mener de dette har for barnets beste?

Det er spesielt tre forhold som jeg ønsker å belyse nærmere:

- Hva innebærer profesjonaliseringen av fosterhjemsomsorgen for informantene?
- Hvilke likheter og kontraster gjenspeiles i informantenes beskrivelser av sine arbeidsbetingelser?
- Hva slags innvirkning har informantenes arbeidsbetingelser på fosterbarnets situasjon?

Problemstillingen vil bli belyst gjennom informantenes beskrivelser av sine arbeidsbetingelser, og deres vurderinger av konsekvenser for fosterbarna. Sentrale begreper i problemstillingen avklares når disse kommenteres. For å gjøre teksten mer leselig brukes *fosterbarn* og *ungdommer* om hverandre. Betegnelsen *ordinære fosterhjem* brukes for å skille slektsfosterhjem fra fosterhjem hvor barnet ikke er i slekt med fosterfamilien.

1.5.1 Profesjonalisering av fosterhjemsomsorgen

Profesjonaliseringen av barneverntjenesten innebærer at fosterhjemsarbeidet blir mer og mer profesjonalisert. Bufdir setter dette i sammenheng med profesjonalisering i samfunnet ellers rundt barn: i barnehage, skolefritidsordningen og delvis fritidsaktiviteter (BLD, 2011). Staten har kommet sterkere inn i oppfølgingen av fosterhjem, og andelen kommunale fosterhjem med forsterkningstiltak har økt. Det er spesielt forsterkningstiltak i form av økt økonomisk

godtgjøring som øker mest (Strand og Grønningsæter, 2013). Det er også blitt foreslått tiltak for å løfte fosterforeldrenes arbeidsrettslige stilling (Bufdir, 2014).

1.5.2 Utdypende spørsmål knyttet til problemstillingen

Oppgaven søker å svare på spørsmål som: Hvordan gjenspeiles likhetene og kontrastene mellom de ulike typer fosterhjem i språket? Hvordan er informantenes opplevelser av sine arbeidsbetingelser påvirket av deres rammer som fosterhjem? Hvilke opplevelser har de av opplæringen, godkjenningssprosessen, arbeidsoppgavene, ansettelsesforholdet og samarbeidet med profesjonelle og biologisk familie? Hva fungerer bra, og hva kunne ha vært bedre? Hva slags rolle og funksjon ivaretar de ulike informantene som del av et sosialt system?

1.5.3 Prinsippet om barnets beste og barneperspektivet

Barnets beste er et av fire grunnprinsipper som barnekonvensjonen hviler på, som legges til grunn i alle saker som omhandler barn. Dette prinsippet anses som det overordnede og er nevnt i barnekonvensjonen artikkel tre, nummer en (NOU, 2012:5). Prinsippet er nærmere bestemt ved at barnevernet i sitt arbeid skal gi barnet stabilitet, god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen (Barnevernloven § 4-1, BLD, 1992). Det finnes ikke sikker kunnskap om hva som til enhver tid er til barnets beste, fordi det tolkes ulikt i de ulike faggruppene. Fagkunnskapen er preget av rådende verdier og kulturelle strømninger, som kan påvirke valg av forskningen og tolkningen av resultatene (NOU 2012:5). Strandbu (2011) har en relasjonell orientering i sin definisjon av barneperspektivet i beskrivelsen av det dialektiske forholdet mellom barnets erfaringer og perspektiv, og perspektivet til de andre som barnet samhandler med. Hun beskriver et barneperspektiv som består av tre komponenter: samfunnets barneperspektiv på strukturelt nivå, voksnes syn på hva som er barnets beste og barnets eget perspektiv (Strandbu, 2011). I min studie er det de voksnes syn på hva som er barnets beste som er i fokus.

1.6 Ansvarsfordelingen i fosterhjemsomsorgen

Ansvar for fosterhjemsomsorgen er delt mellom stat og kommune. Staten har et overordnet ansvar for rekruttering og opplæring av fosterforeldre, samt for driften av beredskapshjem og familiehjem (BLD, 2007). Den kommunale barneverntjenesten har ansvaret for ulike forhold som omhandler det enkelte fosterbarnet, og for den daglige oppfølgingen av de kommunale fosterhjemmene (ibid.).

1.6.1 Arbeidsbetingelser som statlige og kommunale fosterhjem

I det følgende vil jeg gi en nærmere beskrivelse av ulike områder ved arbeidsbetingelser som statlig og kommunal fosterhjem. Disse områdene er: opplæringen og veiledningen, godkjenningen, ansettelsesforholdet, arbeidsoppgaver, og samarbeidet med barnets biologiske familie og andre profesjonelle.

Opplæring og veiledning av fosterforeldre

Opplæring og veiledning av fosterforeldre er regulert i barnevernloven og fosterhjemsavtalen.

Mens Bufetat har ansvaret for nødvendig opplæring og generell veiledning, har barneverntjenesten ansvaret for den konkrete opplæringen og veiledningen for hver enkelt fosterfamilie så lenge plasseringen varer (Sundt, 2011a). For de statlige fosterhjemmene ligger ansvaret for opplæring og veiledning hos den instans i Bufetat som man har oppdragsavtale med. De fleste nye fosterforeldre har sin opplæring gjennom PRIDE-programmet, som står for Parents, Resources for, Information, Development og Education. *Pride* betyr stolthet, som er noe av målsettingen med kurset: å gjøre fosterforeldre stolte (ibid.). Kurset er basert på sosial læringsteori og på tilknytningsteori (Bunkholdt og Sandbæk, 2008). Tidligere var det fylkeskommunen som hadde ansvaret for rekruttering av fosterforeldre. I andre halvdel av 80-tallet kjøpte fylkeskommunene rettighetene til "Grunnkurs for fosterforeldre" og organiserte opplæring av kursledere. Ti år senere ble det på samme måte kjøpt rettighetene til PRIDE opplæring (BLD, 2011). Den består av grunnopplæring, videreopplæringskurs og et eget kurs for fosterfamilier fra barnets slekt og nettverk. Programmet er utviklet i USA, videreutviklet i Nederland og Sverige og deretter oversatt og tilpasset norske forhold. Bufdir eier og er ansvarlig for implementeringen. En av kurslederne skal være en erfaren fosterforelder. Betydningen av å arbeide i team blir fremhevet i gjennomføringen av kurset. Noen av temaene i samlingene er å møte barnas behov for nærhet og trygghet, å hjelpe barn med å holde kontakt med egen familie, å oppdra barn og gi barn mulighet til å knytte varige bånd (Sundt, 2011a).

Godkjenning av fosterforeldre

Godkjenning av fosterhjem er omtalt i barnevernloven § 4-22, femte ledd. Det er i utgangspunktet barneverntjenesten i den kommunen fosterhjemmet ligger, som har ansvaret for godkjenningen. Beslutning om godkjenning av fosterhjem treffes ut fra en vurdering av barnets behov, og henger nøye sammen med det vedtak som gir grunnlag for selve plasseringen. Godkjenningen skal skje etter en konkret vurdering av om fosterhjemmet er

egnet til det enkelte barnet. I praksis er mange fosterforeldre vurdert på forhånd og klarert på et generelt grunnlag, før de blir vurdert og eventuelt godkjent i forkant av en aktuell plassering. Fosterhjemmet kan bare godkjennes dersom barneverntjenesten har undersøkt fosterhjemmet, fosterforeldrene oppfyller de generelle kravene etter Forskriften om fosterhjem § 3, og at plassering i fosterhjemmet er til det enkelte barnets beste i henhold til Forskriften om fosterhjem § 4 (Ofstad og Skar, 2009).

Ansettelsesforholdet

For både de statlige og de kommunale fosterhjemmene er det en fosterhjemsavtale som regulerer arbeidsforholdet deres. Avtalen er utarbeidet av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, og omtaler barneverntjenestens og fosterforeldrenes forpliktelser. Avtalene er forskjellige når det gjelder økonomi og veiledning, i tillegg til at de statlige har inngått en standardkontrakt (Sundt, 2011b). For de fleste statlige familiehjemmene gjelder de nye standardkontraktene fra 2010, med pensjons- og sykerettigheter. Standardkontrakten gir oppdragstaker en grunnsats på 4,1 (G) av Folketrygdens grunnbeløp i året. Maks grensen på 5,5 G utgjør kr. 37 195 pr måned. I tillegg kommer det månedlig utgiftsdekning på kr. 7 200 (Bufdir, 2014).

Kommunens sentralforbund (KS) er kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon. De utarbeider årlig et rundskriv med veiledende satser for arbeidsgodtgjøring og utgiftsdekning i fosterhjem. Satsen for et barn kalles 1 KS. 1 KS er det minimumet som alle fosterhjemmene får. Det utgjør kr. 7600 i arbeidsgodtgjøring pr måned. Utgiftsdekningen varierer noe med barnets alder. For ungdom over 15 utgjør den kr. 7175 pr måned (KS, 2015).

Når fosterbarnet har særlige behov, som stiller store krav til omsorgspersonene, kan det settes inn forsterkningstiltak slik at fosterhjemmet skal kunne ivareta oppgaven. Ulike forsterkningstiltak er avlastning, veiledning, økt arbeidsgodtgjøring eller økt utgiftsdekning. Forhøyet godtgjøring er all økonomisk bistand utover 1 KS sats. Kommunen søker staten om refusjon for forhøyet godtgjøring utover kommunenes egenandel (Bufdir, 2014).

Barneverntjenesten inngår en egen avtale med fosterforeldrene om forhøyet arbeidsgodtgjørelse. Fosterforeldrene anses som oppdragstakere og ikke som arbeidstakere i arbeidsrettslig forstand. Som oppdragsopptakere er fosterforeldre å anse som frilansere etter

folketrygdloven § 1-9. De har ingen rettigheter knyttet til sykepenger, feriepenger eller pensjon (Sundt, 2011b).

Arbeidsoppgaver som fosterforeldre

I henhold til fosterhjemsavtalen pkt 5.3 skal fosterforeldre ivareta barnets behov for stabil og trygg voksenkontakt. Videre skal de bidra til at barnet får dekket sine personlige, sosiale, emosjonelle og helsemessige behov, samt tilrettelegge forholdene rundt barnet slik at dets evner og anlegg får best mulig anledning til å utvikle seg. Fosterforeldre skal motivere fosterbarnet til å ta en utdanning (BLD, 2010a). Fosterforeldrenes oppgave er å legge til rette for læring og utvikling. Plassering i fosterhjem er det eneste tiltaket i barnevernet hvor man forsøker å fylle den rollen som foreldre skal ha i barnets liv (Bufdir, 2014).

Samarbeid med biologisk familie og andre profesjonelle

I henhold til fosterhjemsavtalen skal fosterforeldrene samarbeide med foreldrene og eventuelle andre som skal ha samvær med barnet. Fosterforeldrene skal også samarbeide med andre offentlige instanser og tjenester som skal bistå fosterbarnet og foreldrene. Videre skal fosterforeldrene, i samarbeid med barneverntjenesten, legge forholdene til rette for at fosterbarnet fortsetter skolegangen etter grunnskolen (BLD, 2010a).

1.7 Studiens oppbygging

Oppgaven er delt inn i seks kapitler. Kapittel 2 utgjør oppgavens teoretiske rammeverk i form av kunnskap på feltet og teoretiske perspektiver. Kapittel 3 er metodekapitlet som setter studien inn i et vitenskapsteoretisk ramme, med temasentrert tilnærming som analysemetode. I kapittel 4 presenteres empirien i to hoveddeler: informantenes arbeidsbetingelser og deres syn på arbeidsbetingelsenes betydning for barnets beste. Drøftingen av empirien, sett i lys av tidligere forskning og profesjons-og systemteori, presenteres i kapittel 5. I kapittel 6 avsluttes oppgaven med en oppsummering og en konklusjon i form av implikasjoner for videre forskning og praksis.

2 Kunnskap på feltet og teoretiske perspektiver

I dette kapitlet presenteres en gjennomgang av aktuell kunnskap og teoretiske perspektiver om barnets beste og profesjonalisering av fosterhjem. Dette danner grunnlaget for oppgavens diskusjonsdel.

2.1 Kunnskap på feltet

Den kunnskapen som presenteres, har som hensikt å identifisere funn som kan gi økt kunnskap om temaet. Jeg har søkt etter nyere forskningsresultater på bufetat.no, Bibsys ask, Idunn og Index society. Jeg har brukt søkeordene fosterbarn?, fosterungdom?, fosterhjem?, fosterfamilie?, profesjonalisering?, barnets beste?, forsterkning?, oppfølging? Til engelskspråklige databaser søkte jeg på ordene foster home*, care*, youth* og adolescence* AND supervision*, professional* OR support*, role*. Jeg har også funnet relevante kilder til annen forskning, som nyere nordisk og internasjonale studier om fosterhjem og fosterbarn. Videre har jeg funnet nyere norske og engelske publikasjoner på adlibris.no. På bakgrunn av funnene, har jeg utarbeidet en gjennomgang av aktuell kunnskap for områdene profesjonalisering av fosterhjem, arbeidsbetingelser som fosterforeldre, samt forhold som berører (foster)barnets beste.

Min undersøkelse omhandler norske forhold og jeg vil legge hovedvekten på nyere norsk forskning på dette området. Jeg vil også trekke inn relevant dansk og svensk forskning. Videre vil jeg trekke inn litteratur fra Storbritannia der forskning har bidratt med kunnskap på områder som ikke har vært tilstrekkelig belyst i nordiske studier. Ifølge Slettebø (2009) skal en være oppmerksom på at forskningsresultater fra andre land med andre sosialpolitiske og kulturelle særtrekk, kan være vanskelig å overføre til en norsk sammenheng (Slettebø, 2009). Fordi det kan være metodisk problematisk å sammenligne undersøkelser som bygger på ulike utvalg og metodiske tilnærminger, er det viktig å ta høyde for at det er knyttet usikkerhet til kunnskapen som innhentes. Presentasjonen av forskningen på feltet, bidrar imidlertid til å klargjøre i hvilken retning resultatene peker.

2.1.1 Profesjonalisering av fosterhjem

Backe-Hansen, Havik og Grønningsæter (2013) pekte på seks viktige utviklingstrekk for fosterhjemsomsorgen: 1) en tredobling av antall fosterbarn siden 1987, 2) redusert bruk av institusjon som plasseringsalternativ etter barnevernsreformen i 2004, 3) stor økning i bruken

av forsterkede fosterhjem, 4) en fjerdedel av plasseringene er familieplasseringer, 5) private, kommersielle aktører rekrutterer og følger opp fosterhjem, 6) økende bruk av plasseringer brukt som hjelpetiltak. Økningen i antall plasseringer innebar mer arbeid med rekruttering, kursing, godkjenning, oppfølging og veiledning av fosterhjem. Videre kunne økningen føre til at barna ikke alltid ble plassert i helt optimale hjem. Forskerne fant at fosterhjem ble profesjonaliserte både i form av kvalifisering gjennom veiledningstiltak og gjennom økonomiske forsterkningstiltak. Minoritetsperspektivet var fraværende i deres rapport (Backe-Hansen m.fl., 2013).

Backe-Hansens m.fl. (2013) litteratursammenstilling vedrørende utilsiktet flytting fra fosterhjem pekte på at dreiningen bort fra bruk av institusjon til fosterhjem, sannsynligvis hadde ført til at flere barn og unge med store problemer ble plassert i fosterhjem. Dette innebar større krav og forventninger til fosterforeldrenes omsorgskapasitet, samt risiko for utilsiktede flyttinger. Rapporten konkluderte med at det trengtes mer forskning for å fremme stabilitet i fosterhjem, samt for å bidra til en kunnskapsbasert praksis i det norske barnevernet. Videre mente forskerne at det var nødvendig med mer forskning for å utrede betydningen av aktuelle utviklingstrekk i fosterhjemsomsorgen som økningen i fosterhjem med forsterkningstiltak, og en økning i antall barn fra plassering i institusjon til plassering i fosterhjem (Backe-Hansen m.fl., 2013).

Angel og Blekesaunes (2013) funn viste at det var like mange brudd eller replasseringer blant de forsterkede fosterhjemmene som det var i fosterhjem uten forsterkning.

Omsorgsovertakelse og familieplassering syntes å redusere antall replasseringer. De yngste barna mellom 0 og 4 år hadde flest replasseringer. 39% av fosterbarna i Christiansens, Haviks og Andersens (2010) undersøkelse opplevde en eller flere utilsiktede flyttinger. En av tre flyttet relativt få ganger, mens en fjerdedel flyttet mange ganger. Helgelands (2009) funn indikerte at forsterket fosterhjem fungerte positivt for unge med atferdsvansker, fordi det ga de unge muligheten til å komme inn i et positivt spor. Oppholdet i fosterhjem ga dem en plattform med kompetanse. De fikk øvelse i og visste hvordan det var å bo og leve i en vanlig familie med mor, far og barn (Helgeland, 2009).

Sinclair's (2010) forskning på effekten av ulike typer fosterhjem viste at kjennetegn ved fosterforeldrene var viktigere for plasseringens stabilitet enn rammene rundt. Videre viste funnene, uavhengig av plasseringstype, at de fosterforeldrene med en barneorientert, autoritativ oppdragsstil hadde de mest stabile plasseringene.

Brown (2014) fant at profesjonalisering av fosterhjemsvirksomheten førte til økte forventninger til fosterforeldre som en del av et tverrfaglig team rundt barnet. Disse forventningene kom til uttrykk i opplæringen og krav om rapportering (Brown, 2014).

2.1.2 Fosterforeldrenes arbeidsbetingelser

Buadir (2014) foretok en kartlegging av ulike typer fosterhjem (Buadir, 2014). Funnene viste at 66% av kommunale fosterhjem hadde forsterkning, 31% besto av ordinære fosterhjem med minstesats som godtgjørelse og utgiftsdekning, mens de resterende 4% mottok kun minstesats som utgiftsdekning. Funnene antydte store forskjeller i forsterkningspraksis og økonomiske rammevilkår for fosterhjemmene. Både fosterhjemmenes økonomiske rammevilkår og faglig støtte var tilfeldig. Videre var fosterhjemmenes rammevilkår ulike, uforutsigbare og i liten grad knyttet til barnas behov. De konkluderte med at dagens finansieringsordning på fosterhjemsområdet ikke var hensiktsmessig og bør endres. En av svakhetene ved undersøkelsen var at svarprosentene fra alle informantgruppene var noe lav uten at dette ble presisert nærmere i rapporten (Buadir, 2014).

En norsk spørreundersøkelse blant fosterforeldre i 2010 fant at 84% av fosterhjemmene var kommunale, 14% statlige og 2 % ukjent. Viktigste motivasjonsfaktor var et ønske om å hjelpe noen som trengte det (86%). De største utfordringene var å takle barnets atferd og reaksjoner, samt gjennomføring av samvær med barnets familie. Det å oppleve positive endringer hos fosterbarnet og å være til hjelp for et annet menneske, var blant de mest positive sidene ved det å være fosterforeldre. Både når det gjaldt opplæringstilbud, veiledning, oppfølging etter at barnet var plassert, tilgang på hjelp og tilgang på informasjon, var gjennomsnittlig halvparten meget fornøyd og ganske fornøyd (Synovate, 2010).

Havik (2013) fant en betydelig økning i svarprosent som omhandlet samtalegrupper og kurs for fosterforeldre, samt at dagens fosterforeldre la større vekt på lønn sammenlignet med fosterforeldrene i 1996. Svarene kunne tyde på fosterforeldres behov for økt profesjonalisering av fosterhjemstiltaket. Dobbelt så mange av dagens fosterforeldre, enn fosterforeldre for 18 år siden, mente at ”mindre samvær mellom barnet og foreldrene” ville være til hjelp. Det ble satt i sammenheng med at det biologiske prinsipp vektlegges i mindre grad enn for noen år siden (Havik, 2013). Strand og Grønningsæter (2013) fant at frikjøp og individuell veiledning var hyppigst brukt blant forsterkningstiltak. Bruk av besøkshjem eller

avlastningshjem var det tredje mest brukte forsterkningstiltaket. Videre var det vanlig å motta mer enn ett forsterkningstiltak (Strand og Grønningsæter, 2013).

En britisk studie drøftet eventuelle rollekonflikter fosterforeldre kunne oppleve mellom rollen som profesjonell omsorgsgiver og rollen som forpliktet forelder (Schofield m.fl., 2013). De konkluderte med at det ikke nødvendigvis er slik at jo mer profesjonalisert fosterforeldrerollen blir, jo vanskeligere er det å være forpliktete foreldre. De mente at sosialarbeidere må anerkjenne at barna vil trenge både dyktige omsorgspersoner og kjærlige foreldre. Videre må sosialarbeidere hjelpe dem til å skjønne hvordan roller kan utfylle hverandre (ibid.).

2.1.3 Forhold av betydning for barnets beste

Backe-Hansen, Egelund og Havik (2010) utarbeidet en litteratursammenstilling om barn og unge i fosterhjem. Deres oversikt over forskning på dette området fram til 2003, viste at unge voksne som har bodd i fosterhjem utgjorde en gruppe som er uforholdsmessig dårlig stilt sosialt, uansett hvilket utfallsmål som studeres. De hadde oppnådd dårligere skoleprestasjoner og et lavere utdanningsnivå, de var oftere arbeidsløse, hadde dårlig økonomi og helse, flere sosiale problemer, og de risikerte oftere å dø i ung alder enn barn som ikke hadde vært plassert. Det kunne ifølge forskerne tenkes, at de begrensede positive effektene kunne tolkes som et uttrykk for at ordinære plasseringstiltak ikke i tilstrekkelig grad imøtekom de ekstra behovene barna og ungdommene hadde når de ble plassert (Backe-Hansen m.fl., 2010).

Kojans (2010) forskning viste hvordan klassetilhørighet som samfunnsforhold hadde betydning for barnets beste. Hun stilte spørsmål ved om utviklingen i barnevernet var negativt eller positivt diskriminerende for ulike klasselag. Funnene viste at barn i ung alder ofte var plassert i fosterhjem, og disse kom fra lavere klasselag. Foreldrene ble sett på som problemet for disse barna. Barn i de høyeste klassene var oftere plassert i institusjon når det er de som ble sett på som problemet. Hun spurte hvorvidt prinsippet om barnets beste var førende for barnevernets arbeid når barnet blir problembæreren, som en følge av omsorgssvikt (Kojan, 2010).

En større longitudinell norsk undersøkelse av barnevernsbarn utført av Claussen og Kristoffersen (2008) viste at fosterhjemsbarn kom ut med lengst utdanning og høyest inntekt

blant tidligere barnevernsbarn. Fosterhjemsplassering pekte seg her ut som mer forebyggende enn andre barneverntiltak.

Når det gjelder stabilitet og ustabilitet i plasseringene blant ungdom, viste forskning fra 2003 til 2008 at sammenbruddsfrekvensen var høy blant plasserte 13-17 åringer. 44% blant plasserte danske ungdommer i denne aldersgruppa opplevde at en eller flere plasseringer endte med utilsiktet flytting (Backe-Hansen m.fl., 2010). Den sterkeste prediktoren for sammenbrudd funnet i svensk forskning var ungdommens antisosiale atferd (Vinnerljung og Salnäs, 2008). Dansk forskning viste at når en ungdom ble plassert i fosterhjem sammen med andre ungdommer, økte sannsynligheten for utilsiktet flytting (Backe-Hansen m.fl., 2013). Olsson, Egelund og Høst (2011) stilte spørsmål ved om det var realistisk å forvente stabilitet i plassering av ungdom. De påsto at brudd i plassering ikke alltid var negativt. De fant at planlegging i forkant av plasseringen ofte var utilstrekkelig. Sosialarbeidere kunne ha begrenset med kunnskap om ungdommene og familiene, og de tok ikke alltid hensyn til ungdommenes egne forslag til løsninger. Videre var det sjeldent at ungdommene fikk noen valgmuligheter (Olsson m.fl., 2011).

Kunnskapsgjennomgangen viste motstridende syn på om veiledning av fosterforeldre hadde en direkte positiv effekt på fosterbarna eller ikke. Det fantes imidlertid gode grunner til å fortsette med veiledning av fosterforeldre, både internasjonalt og i norsk sammenheng (Barnevernproffene, 2011; Brown, 2014; Havik og Christiansen, 2009). Til slutt viste funnene i norsk og svensk forskning betydningen av fosterbarns kontakt med foreldrene, samt fosterforeldrenes relasjon til biologisk familie (Andersson, 2009; Havik, 2013; Höjer, 2007; Slettebø, 2008; Slettebø, 2009; Vinnerljung, 2006).

2.1.4 Oppsummering

Oppsummert viser forskningen at fosterhjemsomsorgen blir mer og mer profesjonalisert (Backe-Hansen m.fl., 2013; Brown, 2014; Schofield m.fl., 2013). Det er mange fordeler knyttet til denne utviklingen. Fosterhjemmene blir mer kvalifiserte og bedre rustet til å mestre fosterforeldreoppgaven, da fosterforeldre i større grad blir frikjøpt fra ordinært arbeid (Strand og Grønningsæter, 2013). Flere barn får muligheten til å vokse opp i en familie (Backe-Hansen m.fl., 2013; Helgeland, 2009). Samtidig viser den samme forskningen at fosterhjemsomsorgen har utfordringer på flere områder. Det finnes store forskjeller på fosterforeldrenes økonomiske rammevilkår og tilgang på faglig støtte (Budir, 2014). Det er

usikkert om barna alltid ble plassert i helt optimale fosterhjem, og plasseringene ender oftere med brudd (Backe-Hansen m.fl., 2013). Årsakene til brudd i plasseringene omhandler både kjennetegn ved barnet (Vinnerljung og Sältnas, 2008), kjennetegn ved fosterhjemmet (Backe-Hansen m.fl., 2013), samt sosialarbeideres kjennskap og forhold til saken (Olsson m.fl., 2010). Den relasjonen som både fosterforeldrene og fosterbarnet har til biologiske foreldre blir vektlagt positivt for fosterbarnets utvikling og prognose (Andersson, 2009; Höjer, 2007; Slettebø, 2009).

Gjennomgangen viser at en vesentlig del av nyere norsk forskning vedrørende dagens fosterforeldre er basert på spørreundersøkelser og litteratursammenstillinger (Backe-Hansen, m.fl. 2013). Lave svarprosjenter i Bufdirs (2014) undersøkelse blant ulike kategorier fosterhjem medfører at man må være forsiktig med å trekke entydige konklusjoner. Min studie kan bidra til å nyansere eksisterende kunnskap på feltet. Den kan gi et bedre innblikk i hvordan fosterforeldre tilknyttet ulike typer fosterhjem opplever sine arbeidsbetingelser, sett i sammenheng med deres synspunkter på fosterbarnas situasjon.

Oppgavens teoridel er et forenklet bilde av virkeligheten, som danner utgangspunkt for empiriske undersøkelser (Halvorsen, 2008). Hensikten er å styre retningen for min forskningsinteresse, få meg til å nærme meg empirien på en bestemt måte og bidra i analysen og tolkningen av materialet.

2.2 Teoretiske perspektiver på barnets beste og profesjonalisering av fosterhjem

I det følgende vil gi en grundigere redegjørelse for systemteori og systemisk forståelse. I datamaterialet mitt kommer det frem at informantene setter arbeidsbetingelsene sine i sammenheng med barnas situasjon i fosterhjem. Jeg vil benytte meg av systemperspektivet i Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell for å belyse sammenhengene. Videre finner jeg det naturlig å hente inn noen profesjonsteorier som kan belyse egne funn vedrørende profesjonalisering av fosterhjem.

2.2.1 Systemteori og systemisk tenkning

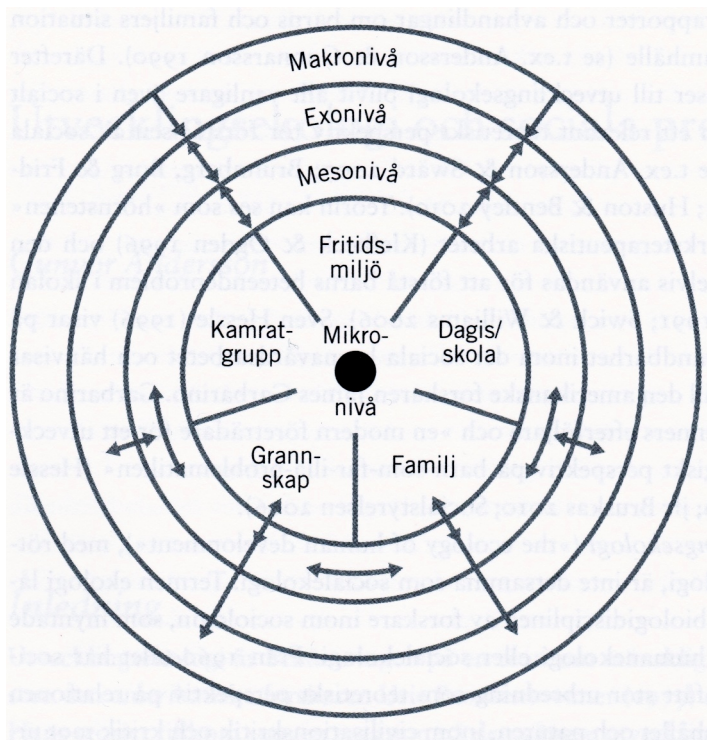
Systemteori og systemisk tenkning kan være nyttig for å forstå menneskers samhandling med hverandre. I min studie anvendes teorien i analysen av relasjonene mellom de ulike gruppene av informantene, samt i analysen av forholdet mellom gruppene som en del av statlige og

kommunale systemer. Ifølge Røkenes og Hansen (2013) er systemisk tenkning en samlende betegnelse for ulike tilnærminger. Disse tilnærmingene består av generell systemteori med Von Bertalanffy og Gregory Bateson i spissen, som i de senere årene er påvirket av organisk systemteori, økologisk teori og sosialkonstruksjonisme. Likhetstrekkene mellom systemteori og sosialkonstruksjonismen handler om betydningen av relasjoner i motsetning til det individuelle, til kontekst og språkets betydning (Tjersland og Eriksen, 1995). Innenfor familieterapi og systemisk praksis var man opptatt av hvordan mennesker organiserer seg i sosiale systemer, og av at systemets struktur og spilleregler betyr mer for problem- og symptomutvikling enn enkeltindividene i dem (ibid.:126).

I systemisk tenkning forstås atferd relasjonelt. Mennesker ses som en del av ulike sosiale systemer som defineres som ”et sett av aktører eller relasjonene mellom aktørene og deres egenskaper” (Røkenes og Hansen, 2013:221). Systemet som helhet fungerer gjennom den gjensidige avhengigheten mellom delene (Røkenes og Hansen, 2013). Informantene ivaretar ulike roller og funksjoner i det sosiale system de er en del av. Sosiale systemer påvirkes av omgivelsene og inngår som subsystemer i større systemer (Jensen, 2009). De er selvregulerende og i et dynamisk, gjensidig samspill med hverandre (ibid.). En fosterfamilie består av et parsystem, et (foster)foreldresubsystem, et (foster)søskensubsystem osv. Subsystemene defineres ut fra funksjon som igjen blir satt ut i livet gjennom (foster)familiens subsystemer. Videre er fosterfamilien som system del av et suprasystem som det utveksler informasjon med (ibid.). De ulike typer fosterhjem utgjør forskjellige suprasystemer.

2.2.2 Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell

I sin utviklingsøkologiske modell bruker Bronfenbrenner (1979) de fire analysenivåene mikro, meso, ekso og makro. De ulike systemene er gjensidig avhengig av hverandre i den forstand at når det skjer endringer i et system, kan det føre til endringer i de andre systemene og deltakerne i disse systemene. De er kontinuerlig i endring (Bronfenbrenner, 1979).

Bronfenbrenners modell av den utviklingsøkologiske strukturen (Andersson 2013:104).

I midten finnes barnets nærmiljøer. Her skjer interaksjonen mellom barnet og dets nærmiljøer, som for eksempel familien, skolen og fritidsmiljø (Andersson, 2013). Ulike mikrosystemer er eksempelvis fosterfamilien, biologisk familie og skolen. På mesonivået foregår interaksjonen mellom nærmiljøer, en interaksjon som kan være ganske så betydningsfull for barnet (ibid.). Det dreier seg om de arenaer og samarbeidsrelasjoner informantene deltar i med biologisk familie og andre profesjonelle. Det som skjer på mesonivået interagerer igjen med forhold som ligger utenfor individets direkte hverdagsvirkelighet, på eksonivået (ibid.). Det kan for eksempel være informantenes arbeidsplass som for halvparten av dem er knyttet til fosterhjemmet, samt den kontrakten som regulerer oppdraget som fosterforeldre. Det er forhold som indirekte påvirker barnets utviklingsbetingelser. Alt som skjer på mikro, meso og eksonivået er i samspill med samfunnsforhold, normer og vurderinger på landsbasis, eller makronivå (ibid.). Dette gjelder blant annet betydningen av kjønn som ”profesjonell” fosterforelder, samt forholdet mellom det biologiske prinsippet og det utviklingsfremmende prinsippet. Mens det biologiske prinsippet vektlegger barnets biologiske opphav og samvær med foreldre, legger det nye prinsippet mer vekt på miljøets betydning for barnets utvikling (NOU 2012:5).

Informantenes arbeidsbetingelser (mesosystem) settes i sammenheng med barnets situasjon i fosterhjemmet (mikrosystem). I tillegg til å vise til sammenhenger, vil jeg bruke teorien for å belyse hvordan det biologiske prinsippet på makronivået kan ha betydning for de ulike familiesystemene på mikronivået, og som igjen påvirker forhold ved meso og eksosystemet. Videre vil jeg benytte meg av teorien for å illustrere hvordan familiesystemene påvirker hverandre gjensidig.

2.2.3 Profesjonsteori

I det følgende vil jeg først vise til en systemisk forståelse av profesjonsfeltet ved å se på profesjonenes samfunnsmessige rolle i analysen av spenningen mellom den profesjonelle og ikke-profesjonelle dimensjonen ved fosterforeldrerollen (Grimen, 2008; Lorentzen og Helland, 2013; Molander og Terum, 2008). Deretter vil jeg redegjøre for det relasjonelle aspektet ved profesjoner (Måseide, 2008; Smeby, 2013; Vågan og Grimen, 2008) for å belyse forholdet mellom informantenes ekspertise, i kraft av rollen som profesjonell/ikke-profesjonell og fosterbarnas behov.

Det tradisjonelle og det moderne profesjonsperspektivet

Spenningen mellom den profesjonelle og den ikke-profesjonelle dimensjonen i det moderne samfunnet med de konsekvensene disse har for mennesker, handler om profesjonenes rolle i samfunnet. I fosterhjemsomsorgen gjenspeiles denne spenningen både i Norge og internasjonalt (BLD, 2011; Havik, 2013; Schofield, 2013). Profesjoner kan sees på som tvetydige i den forstand at utførelsen av arbeidsoppgaver av en bestemt karakter og av vital betydning for individer og for samfunnet som helhet, samtidig er en kilde til inntekt og status (Molander og Terum, 2008). I følge Grimen (2008) handler forholdet mellom profesjon og tillit om hva tillitsgivere gjør, og hva tillit gjør i relasjoner mellom personer. Et område som opptar ham, er profesjoners tillitsbyggende/tillitnedbrytende rolle i samfunnet. Den ene rollen vektlegger profesjonenes positive rolle ved at de bygger tillit. Den andre vektlegger deres negative rolle ved at de bryter ned tillit, først og fremst ved å løse problemer som tidligere ble løst uten profesjonell hjelp. I det følgende skal jeg gjøre rede for disse to perspektivene som antyder noe om hvordan profesjoner kan påvirke tillitsmønstre i samfunnet:

- 1) Moderniseringsteorier vektlegger at profesjoner skaper grunnlag for nye tillitsformer som overgår det som var mulig i tradisjonelle samfunn. Kjernen er forutberegnelighet. I bunnen ligger et vitenskapsoptimistisk syn og prediktive forventninger om hva som kommer til å skje (Grimen, 2008:208).

- 2) Det motsatte syn bygger på sterke modernitetskritiske antakelser. Kjernen her er skepsis til at profesjoner tar over oppgaver som tidligere ble håndtert i familie, naboskap eller lokalsamfunn. Det fører blant annet til klientifisering og fragmentering. Tradisjonelle tillitsbånd erstattes med kontraktuelle relasjoner mellom profesjonelle og klienter (Grimen, 2008:208). Eksempler på kontraktuelle hensyn i fosterhjemsomsorgen er kommunale og statlige fosterforeldres rett til tre måneder oppsigelse (BLD, 2010a), samt en avtalefestet rett til avlastning i friperioder og ved sykdom for statlige fosterhjem (BLD, 2010b).

Jeg vil benytte meg av teorien for å belyse informantens beskrivelser av den todelte spenningen mellom den profesjonelle og den ikke-profesjonelle siden ved fosterforeldrerollen, hvor den ene er positiv til profesjonaliseringen mens den andre representerer kritikken. Videre vil jeg bruke teorien for å søke å belyse hvordan spenningene opererer på makronivå.

I *Profesjonene og det sivile samfunn* beskriver Lorentzen og Helland (2013) spenningene og motsetningene mellom folkelig engasjement og statlig/profesjonell velferd på idrettsfeltet. Disse spenningene er gjerne tuftet på forestillinger om hva sivil engasjement dreier seg om. Ifølge disse forskere handler det om kunnskapsstyrt engasjement versus moralsk ansvarsfølelse innenfor lokale fellesskap. De diskuterer det de kaller for fagliggjøringsprosesser i den sivile sfæren (Lorentzen og Helland, 2013). I datamaterialet mitt gir de kommunale informantene uten forsterkningstiltak uttrykk for en skepsis knyttet til profesjonalisering av fosterhjemsomsorgen. Jeg vil benytte meg av denne teorien for å belyse skepsisen.

Profesjoner og relasjoner

Profesjoner er i følge Smeby (2013) bare *en* måte å institusjonalisere ekspertise på. Han ser på ekspertbegrepet som relasjonelt i den forstand at en er alltid ekspert i forhold til ikke-eksperter. I hvilken grad man er ekspert avhenger med andre ord av hvilke relasjoner en inngår i (Smeby, 2013). Det er min forståelse at profesjonaliseringen av fosterhjemsomsorgen kan være en måte å institusjonalisere fosterforeldrenes ekspertise på. I lys av et relasjonelt perspektiv, er profesjonelle fosterforeldre eksperter i forhold til fosterbarna, med de fordelene og ulempene dette innebærer.

Ifølge Måseide (2008) er all profesjonell virksomhet relasjonell, fordi den har interaksjon både som forutsetning og resultat. Et interaksjonistisk perspektiv retter seg generelt mot sosial samhandling, og for min undersøkelse mer spesifikt mot profesjonell samhandling (Måseide, 2008). Det innebærer blant annet å studere språket, rammer og posisjoner, samt profesjonelle og institusjonelle diskurser. Et språkpragmatisk perspektiv innebærer å se på språk eller interaksjon som sosial praksis. Gjennom språket og samhandlingen blir vi til medlemmer av et gitt kollektiv av tenkning og praksiser. Fokuset er på deltakere som er aktive i språklig samhandling og på hvordan språkbruk og samhandlingsformer er knyttet til, skaper og regulerer og blir regulert av sosiale kontekster, situasjoner og handlinger. I tillegg til å referere til innhold og mening, er språket en type praksis som skaper mening for deltakere (ibid.). I tråd med dette perspektivet vil språket som tas i bruk overfor fosterbarna skape situasjoner, aktiviteter, sosiale relasjoner, sosiale statuser og identiteter.

Rammer og posisjonering er andre begreper som blir brukt i interaksjonsanalyse (Måseide, 2008). Begrepet "ramme" eller "framing" på engelsk ble opprinnelig brukt av Bateson. Ølgaard (2004) likestiller begrepet *ramme* med *kontekst* som "er eller avgrænser en klasse af budskaber eller meningsfulde handlinger" (Ølgaard, 2004:99). Bateson påpekte at slike kontekster eller psykologiske rammer både er ekskluderende og inkluderende: "ved at inkludere visse budskaber eller meningsfulde handlinger udelukkes visse andre og omvendt" (Ølgaard, 2004:99). Ifølge Måseide (2008) styrer våre rammer vår forståelse av egne og andres handlinger da det for eksempel handler om å "definere situasjonen". "Posisjonering" eller "footing" på engelsk kan både forstås fysisk og sosialt. Det handler om den enkeltes posisjon i samhandlingssituasjoner, samtidig som andre tilskrives våre identiteter og statuser eller hvordan vi opptrer i forhold til dem. Taleformer eller andre uttrykk sier både noe om den som snakker eller uttrykker seg, og hvem man snakker til eller om (Måseide, 2008).

De profesjonelle bruker kategorier og kategorisystem som hører faget eller institusjonen til i beskrivelsen av virkeligheten (Måseide, 2008). Kategoriene utgjør representasjoner som hører til profesjonen og institusjonen. I følge Vågan og Grimen (2008) er profesjonelle ekspertdiskurser diskurser som utgjør grunnlaget for profesjonell inngripping. I *Profesjoner i et maktteoretisk perspektiv* skriver de om den legitimeringen av å inneha en bestemt profesjonell kompetanse (Vågan og Grimen, 2008). Overført til fosterhjemsvirksomheten blir kunnskap om fosterbarn inkorporert i profesjonelle ekspertdiskurser, som kan legitimere fosterforeldrenes posisjon. Denne kunnskapen produseres relasjonelt mellom fosterforeldre og

fosterbarn, som igjen inngår i analyser om fosterbarnas kjennetegn og væremåte. Holland (2009) har kritisert noe av de forskningsresultatene som finnes om fosterbarn, som presenteres som fakta/evidens innenfor et vitenskapelig, eller til og med positivistisk paradigme.

Jeg vil benytte meg av et interaksjonistisk perspektiv i oppgavens diskusjonsdel for å belyse på hvilken måte informantenes posisjonering og kategorisering av fosterbarna, kan være påvirket av rammebetingelsene i de ulike typer fosterhjemmene. Det vil jeg gjøre ved å ta utgangspunkt i deres ulike roller som profesjonelle og kjærlige (foster)foreldre.

3 Metode

Dette kapitlet beskriver først mitt ontologiske perspektiv og undersøkelsens vitenskapsteoretiske utgangspunkt. Deretter gjør jeg rede for valg av metode, forforståelse, utvalg og kriterier, samt prosedyren for undersøkelsen. Analysens fire faser, og utvikling av kategoriene, vil også bli beskrevet. Videre presenteres forskningsetiske avveininger, samt en redegjørelse for studiens begrensninger i lys av begrepene validitet og reliabilitet. Til sist vil jeg gi en avsluttende refleksjon knyttet til metodevalg.

Min undersøkelse vedrørende fosterforeldrenes opplevelser av sine arbeidsbetingelser og betydninger for barnets situasjon, er basert på 6 intervjuer av til sammen 8 fosterforeldre til ungdommer i henholdsvis statlige og kommunale fosterhjem.

3.1 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt

3.1.1 Sosialkonstruksjonismen

I min undersøkelse posisjonerer jeg meg innenfor en sosialkonstruksjonistisk forståelse av virkeligheten. I nyere tid forbindes sosialkonstruksjonismen med samfunnsvitenskapelige teoretikere som Jerome Bruner, Nelson Goodman, Kenneth Gergen, Rom Harré, John Shotter, Donald Polkinghorne, Theodore Sarbin, Clifford Geertz og Charles Taylor. Disse har hver sin egen nyanserte oppfattelse av begrepet. Sosialkonstruksjonisme handler om forskjeller. Videre er den en form for sosial undersøkelse hvor kunnskap blir sett på som en felles konstruksjon,- et produkt av en sosial utveksling (Anderson, 2003). Ifølge Gergen (1994) oppstår kunnskap i selve relasjonen. Fra dette ståstedet er ideer, sannheter og selvidentiteter et resultat av relasjoner mellom mennesker. De betydninger vi tillegger ting, hendelser, andre mennesker i vårt liv og oss selv, oppnås gjennom det språket som mennesker snakker i bred forstand: gjennom sosial dialog, utveksling og samspill. Vi konstruerer sosialt. Hovedvekten legges på «konteksten som danner grunnlaget for meningen, og... forhandles løpende over tid» (Gergen 1994:75). Shotter (1995) karakteriserer sosialkonstruksjonister slik:

De er blitt mye mer opptatt av, hva det vil si å være en bestemt person, som lever i et nettverk av relasjoner til andre, og som er posisjonert eller situert i forhold til dem på forskjellige måter og på forskjellige tidspunkter. Det er denne "posisjonering" eller "situering" av det, vi kan fortelle om en eller annen sosial gruppes utadvendte eller innadvendte aktiviteter... som kjennetegner retningen generelt (Shotter 1995:384. Egen oversettelse).

I et sosialkonstruksjonistisk perspektiv forstås min undersøkelse vedrørende barnets beste og profesjonalisering av fosterhjem som en sosial konstruksjon avhengig av tid og rom. Det er en konstruksjon som følger av samfunnets og kulturens skiftende forventninger til fosterhjem og fosterforeldreskap. Hva som tolkes som barnets beste og profesjonalisering av fosterhjem, er med andre ord tids-og kontekstavhengig.

Mens et av de sentrale aspektene ved sosialkonstruksjonismen handler om hvordan mening og forståelse er sentralt ved menneskers handlinger, søker fenomenologer å gjøre rede for erfaringer i all deres rikdom. Det er mennesker som setter ord på sine erfaringer (Lock og Strong, 2014).

3.1.2 Fenomenologien

Edmund Husserl grunnla fenomenologien som filosofi rundt år 1900. Martin Heidegger videreutviklet den som eksistensfilosofi, og senere Sartre og Merleau-Ponty i eksistensialistisk og dialektisk retning. I kvalitativ forskning er det vanlig å benytte seg av en fenomenologisk tilnærming i generell ikke-filosofisk forstand. I kvalitativ forskning er fenomenologi et begrep som peker på en interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørens egne perspektiver, og å beskrive verden slik den oppleves av informantene, ut fra den forståelse at den virkeligheten er den mennesker oppfatter (Kvale og Brinkmann, 2009).

Jeg har valgt et fenomenologisk perspektiv av hensyn til mine forskningsspørsmål.

Undersøkelsens hovedproblemstilling søker å belyse fosterforeldrenes opplevelser av sine arbeidsbetingelser i henholdsvis statlige og kommunale fosterhjem, og hvilken betydningen de mener dette får for fosterbarnets situasjon. For å få fram deres opplevelser, har jeg valgt å intervju fosterforeldre tilknyttet Bufetat og fosterforeldre tilknyttet den kommunale barneverntjenesten. Interessen sentrerer rundt arbeidsbetingelser som fosterhjem og barnets beste, slik informantene opplever det.

3.2 Forforståelse

Forskeren har alltid en posisjon i forbindelse med forskningen, som er med på å bestemme hva han ser og hva han vektlegger som resultater. Det finnes alltid andre posisjoner hvorfra virkeligheten vil se annerledes ut (Winther Jørgensen og Phillips, 2005).

En kollega intervjuet meg både før og etter å ha gjennomført intervjuene. Hensikten var å bli mer bevisst på min motivasjon for selve undersøkelsen, samt se om det var noen overraskelser i funnene. Jeg transkriberte det første intervjuet med meg og min kollega, både for å øve på det å transkribere i forkant av intervjuene, samt for å tilnærme meg stoffet og analysere det i etterkant. I det første intervjuet var jeg spesielt opptatt av å identifisere forskjeller mellom de forskjellige type fosterhjemmene, og hvordan det kunne påvirke ungdommene. Det at de statlige fosterhjemmene fikk mange goder i form av økt godtgjørelse, faglig støtte og avlastning, mens de kommunale fosterhjemmene uten forsterkning, fikk lite, opptok meg. Som ny i barneverntjenesten, syntes jeg det var vanskelig å forstå forskjellen mellom kommunale og statlige fosterhjem. Jeg var også usikker på hvordan jeg skulle forklare forskjellen for fosterbarna. Det andre intervjuet fant sted etter at jeg var ferdig med alle intervjuene. Jeg var blitt opptatt av hvordan profesjonaliseringen av fosterforeldre kunne påvirke fosterbarnets kontakt med biologisk familie, ved at den psykiske avstanden mellom fosterfamiliene og biologisk familie ble stor. Dette kunne igjen føre til mer oppmerksomhet på forhold i fosterhjemmet, og mindre fokus på fosterforeldrenes og fosterbarnets relasjon til biologisk familie.

Disse refleksjonene bidro til at jeg ble mer bevisst på egne konstruksjoner i forskningsprosessen, som ble lettere å kjenne igjen under analysen og tolkningen av datamaterialet.

3.3 Utvalg

Utvalget i undersøkelsen er strategisk, noe som betyr at deltakerne har egenskaper eller kvalifikasjoner som er relaterte til problemstillingen og undersøkelsens teoretiske perspektiver (Thagaard, 2013). Ifølge Malterud (2011) kan et strategisk utvalg med vekt på mangfold levere mer stoff til utvikling av nye hypoteser, samt utfordre konklusjoner. For å få fram mangfold og variasjonsbredde, har jeg intervjuet en eller to fosterforeldre i til sammen 6 fosterhjem: 2 statlige fosterhjem/familiehjem, 2 kommunale fosterhjem med forsterkningstiltak og 2 kommunale fosterhjem uten forsterkningstiltak. Fosterhjemmene er nøytrale i den forstand at de ikke er i slekt med ungdommene som bor der. Samtlige av ungdommene er i den situasjon at de ikke kan bo hjemme hos biologisk familie. De bor i fosterhjem på bakgrunn av vedtak etter Lov om barneverntjenester §§ 4-4, fjerde ledd (frivillig plassering) eller 4-12 (omsorgsplassering). Alle fosterhjemmene har ungdommer,

gutter eller jenter, i alderen 13 til 18 boende hos seg. To av fosterbarna har minoritetsbakgrunn.

3.3.1 Presentasjon av informantene

Alle informantene har fått fiktive navn. De deles inn i tre hovedgrupper, som jeg gir en forkortelse for å gjøre beskrivelsen av empirien i neste kapittel mer oversiktlig.

De statlige informantene (SFF)

Ole er enslig forsørger. Han er sosialfaglig utdannet. Han har mye erfaring som fosterforelder og har vært kommunal fosterforelder tidligere. Hans egne barn er voksne. Det er bare han og ungdommen på 16 som bor i fosterhjemmet.

Petter og Kari er erfarne fosterforeldre. De har en gutt på 17 med minoritetsbakgrunn boende hos dem. Tidligere har de hatt flere ungdommer boende der, også som kommunalt fosterhjem. De følger opp ungdommer på ettervern og har en leilighet tilknyttet fosterhjemmet. Deres egne voksne barn bor ikke hjemme.

De kommunale informantene med forsterkningstiltak (KFMF)

Erik er fosterfar for en 13 år gammel gutt. De er en familie som består av fostermor, fosterfar og to felles barn som er noen år eldre enn fosterbarnet. Erik har en voksen datter som ikke bor hjemme. Fosterbarnet har vokst opp i fosterhjemmet. Fosterfar er erfaren, har fullført en videreutdanning rettet mot fosterforeldre, og har en sentral posisjon i fosterhjemsforeningen. Fosterhjemmet er 50% forsterket.

Mia er enslig forsørger. Hun har to fosterbarn på henholdsvis 17 og 18 år, og et eget barn som er noen år yngre enn fosterbarna. Fosterhjemmet er fullt forsterket for ungdommen på 17 med minoritetsbakgrunn, mens 18-åringen er på ettervernstiltak.

De kommunale informantene uten forsterkningstiltak (KFUF)

Ina er fostermor for en jente på 16 som kjente familien fra før. Hun har bodd der i overkant av ett år. Ina er gift og har fire egne barn, hvorav to bor hjemme. Hun jobber fullt og har en lederstilling.

Elsa og Kai er fosterforeldre for en jente på 17 som har vokst opp i fosterhjemmet. Fosterfar har to voksne sønner som ikke bor hjemme. Begge jobber fullt.

3.4 Prosedyren

Det har vært tidkrevende å rekruttere informanter. De statlige informantene var enkle å rekruttere ved at jeg tok kontakt med leder for tiltaket, som igjen presenterte undersøkelsen for noen aktuelle fosterforeldre. Han ga meg kontaktinformasjon til to fosterfedre som jeg tok kontakt med. I forbindelse med rekrutteringen av kommunale informantene, hadde jeg kontakt med totalt fem barneverntjenester. Jeg erfarte at jeg måtte ta kontakt med den enkelte saksbehandleren istedenfor med lederne ved barneverntjenestene. Lederen og teamleder ved en mellomstor kommunal barneverntjeneste som jeg tok kontakt med, var i utgangspunktet positive til min undersøkelse. Da jeg en måned senere tok kontakt på nytt, fikk jeg tilbakemelding om at det ikke var blitt vist noen interesse for mitt prosjekt blant fosterforeldrene. En saksbehandler, som jeg kontaktet fra en annen barneverntjeneste, hørte jeg aldri noe fra. Til slutt fikk jeg, gjennom ansatte som jeg hadde kjennskap til fra før, kontakt med aktuelle saksbehandlere tilknyttet et omsorgsteam ved tre ulike barneverntjenester. En av de ansatte tok selv kontakt med den aktuelle saksbehandleren som videreformidlet kontaktinformasjon til et aktuelt fosterhjem. De resterende tre saksbehandlerne tok jeg selv kontakt med på telefon, presenterte meg og mitt prosjekt, og spurte om de hadde aktuelle fosterhjem. Jeg måtte ta kontakt flere ganger før saksbehandlerne fikk anledning til å spørre noen aktuelle fosterforeldre. Etter at jeg hadde fått navnet og telefonnummeret til de fosterforeldrene som ville bli intervjuet, ringte jeg de umiddelbart. Deretter sendte jeg dem informasjonsbrev og informert samtykke skjema på e-post. Vi laget avtale om å møtes i fosterhjemmene, bortsett fra med en informant som av praktiske hensyn foreslo å møtes i Bufetat sine lokaler. Det gikk tolv uker mellom det første intervjuet til det siste, med omtrent to ukers mellomrom mellom alle intervjuene.

3.4.1 Utarbeidelse av intervjuguide

Til mitt prosjekt utarbeidet jeg en intervjuguide, noe som ofte brukes ved ustrukturerte intervjuer. Det er en liste med spørsmål eller stikkord som brukes som en veiledning under intervjuet (Larsen, 2007). Informanten skal få prate fritt om temaene som tas opp. Intervjuer stiller oppfølgingsspørsmål, og passer på å dreie samtalen inn på det som er interessant at informanten skal snakke om (ibid.).

I utformingen av en intervjuguide, laget jeg en analyseskisse over alle temaer og innfallsvinkler jeg ønsket å få belyst gjennom intervjuet. Denne ble brukt som underlag for utformingen av intervjuguiden, i tråd med Widerberg (2001). I arbeidet med analyseskissen,

brukte jeg kunnskapsgjennomgangen for kategoriseringen av de områdene undersøkelsen søkte å belyse. Jeg delte intervjuguiden inn i tre kategorier med tema profesjonalisering, fosterforeldrenes posisjonering og forhold av betydning for barnets beste. Etter hvert laget jeg en sekvens av spørsmål, for å oppnå bedre flyt i intervjuene. Spørsmålene var knyttet til hvordan det er å være ansatt som fosterforelder, og på den måten hang de sammen med tema for oppgaven min. Jeg var oppmerksom på å unngå fagspråk, samt på å være tydelig. Hvert intervju ble avsluttet med spørsmål om det var noe mer de ville tilføye, for i størst mulig grad sikre at viktig informasjon ikke ble utelatt.

3.4.2 Prøveintervju

I forkant av intervjuene testet jeg ut intervjuguiden, for å få tilbakemeldinger på spørsmålene. Prøveintervjuet fant sted hos et statlig fosterhjem som jeg kjente til fra jobbsammenheng. Intervjuet tok i underkant av en time. Tilbakemelding på opplevelsen av intervjusituasjonen var god. Videre erfarte jeg at temaene og spørsmålene i guiden gjenspeilte problemstillingen, og ga informasjon om opplevelser knyttet til arbeidsbetingelser som fosterhjem og barnets beste. Jeg endret på ett spørsmål som var for langt og ikke konkret nok. Fostermoren syntes at jeg burde ha med et spørsmål om hvordan fosterforeldrene trodde det var for ungdommene å flytte i fosterhjem. Selv var hun opptatt av den sorgen som ungdommene opplever når de flytter fra biologiske foreldre til fosterhjemmet. Dette er en interessant betraktning, men jeg fant ut at spørsmålet ikke passet inn i undersøkelsens problemstilling.

3.4.3 Transkribering

Alle intervjuene ble tatt opp på diktafon. Jeg gjorde hver transkribering en til to dager etter hvert intervju. Etter hver transkribering, hørte jeg på nytt gjennom intervjuet, for å forsikre meg om alt hadde kommet med. Alle ord, samt pauser og latter ble tatt med. I de intervjuene hvor begge fosterforeldre deltok, skrev jeg *hun* i parentes hver gang fostermor snakket, og *han* da fosterfar snakket. Lengden på de transkriberte intervjuene var mellom 7 og 29 sider. Til sammen utgjorde det transkriberte materialet 98 sider. Mens jeg transkriberte, tok jeg feltnotater som jeg brukte i den videre analysen.

3.5 Analysen

Jeg hadde i utgangspunktet bestemt meg for å gjøre en diskursanalyse. Etter å ha lest først gjennom alle transkripsjonene flere ganger, kodet jeg først alle svarene som handlet om

fosterforeldreskap som arbeid, og deretter alle svarene som omhandlet fosterbarnets beste. De ulike type fosterhjemmene ble brukt som kategorier. Forforståelsen min preget denne kategoriseringen, og etter hvert valgte jeg å bytte analysemetode fra diskursanalyse til tekstkondensert analyse da det ville gi meg et rikere bilde av mitt materiale.

I analysen fulgte jeg i all hovedsak de fire trinnene som Malterud (2011) beskriver i sin metodebok *Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En innføring*: 1) å få et helhetsinntrykk, 2) å identifisere meningsbærende enheter, 3) å abstrahere innholdet i de meningsdannende enhetene, og 4) å sammenfatte betydningen av dette. Jeg har arbeidet fleksibelt, ved at jeg underveis har beveget meg frem og tilbake mellom de ulike analysetrinnene.

3.5.1 Helhetsinntrykk

I analysens første fase leste jeg flere ganger gjennom alle transkripsjonene for å få et helhetsinntrykk. Jeg forsøkte å sette min forforståelse og teoretiske referanseramme midlertidig i parentes ved å avvente med å ferdigstille kunnskapsstatusen og oppgavens teoridel. Videre var jeg oppmerksom på deler av min forforståelse gjennom intervjuet med min kollega. I tråd med Malterud (2011) ville jeg åpne meg for de inntrykk som materialet kunne formidle for å høre deltakernes stemme tilstrekkelig tydelig. Da jeg hadde lest gjennom hele teksten, spurte jeg meg selv hvilke foreløpige temaer jeg kunne skimte i teksten som kunne fortelle om fosterforeldrenes opplevelser av sine arbeidsbetingelser og betydninger for barnets situasjon. Temaer som utpekte seg i første omgang var de ulike type fosterhjemmene. Her vurderte jeg imidlertid at jeg igjen var preget av min forforståelse, og endret etter hvert til temaer som for eksempel temaene ”opplæring” og ”godkjenning”. De ulike temaene gjenspeilet til en viss grad temaene i intervjuguiden. Det kan tyde på at forforståelsen her styrte inndelingen mer enn at jeg var våken for nye mønstre. De temaene som jeg fant under betydninger for barnets situasjon, var utenom temaene i intervjuguiden. På dette området opplevde jeg den største iveren og den største kreativiteten.

3.5.2 Identifisere meningsbærende enheter

I analysens andre trinn organiserte jeg den delen av materialet som skulle studeres nærmere. Relevant tekst ble skilt fra irrelevant, og jeg begynte å sortere den delen av teksten som kunne tenkes å belyse problemstillingen. Videre ble materialet systematisk gjennomgått, linje for linje, for å identifisere meningsbærende enheter. Jeg valgte ut tekst med kunnskap om

temaene fra første trinn, og som sa noe om oppgavens problemstillinger ”arbeidsbetingelser som fosterhjem” og ”betydning for barnets beste”. De meningsbærende enhetene ble systematisert, samtidig som jeg merket dem med fargekoder. Disse ble igjen sortert i skjematisk oversikt for hver meningsbærende enhet, hvor jeg samlet all teksten som omhandlet enheten for hver av informantene. Hele tiden forholdt jeg meg til samme rekkefølgen: de statlige forsterkede fosterhjemmene, de kommunale fosterhjemmene med forsterkningstiltak og de kommunale fosterhjemmene uten forsterkningstiltak. De ulike tekstbitene ble etter sitt innhold merket med en kode. Funnene ble kontinuerlig vurdert opp mot helheten og den konteksten svarene hørte inn under.

Jeg stilte spørsmål ved kategoriene og begrepene de representerte, og valgte å skrive inn en forklaring for kodene som kunne være vanskelige å forstå for leserne. En av kodene som jeg valgte å definere ytterligere var ”opplæring som fosterforeldre”, som ble beskrevet nærmere i oppgavens innledning. På dette trinnet brukte jeg forforståelsen min og oppgavens teoretiske referanseramme for å frasortere tema som skilte seg fra de andre. Et eksempel på noen fremmedelementer var ”den optimale løsningen” og ”brukermedvirkning” som tema. Jeg opplevde også noe dobbelkoding og måtte sortere teksten under andre koder. Prosjektloggen ble benyttet aktivt for å notere endringer. Videre erfarte jeg å dra nytten av den økende innsikten som nærheten til dataen ga meg ved å gå to skritt fram og ett tilbake. Under arbeidet så jeg at hver av kodene hadde mange ulike nyanser og kunne undergrupperes ytterligere. Jeg valgte imidlertid å vente med dette til analysens neste trinn.

3.5.3 Abstrahere innholdet

I dette trinnet skal vi systematisk hente ut mening ved å kondensere innholdet i de meningsbærende enhetene som er kodet sammen. Det lages et kondensat som er et artefakt forankret i data som skal bære med seg det konkrete innholdet fra de enkelte meningsbærende enhetene, ved å omsette dem til en mer generell form. Dette skal brukes som utgangspunkt i analysens fjerde og siste fase (Malterud, 2011). Jeg la foreløpig til side den delen av materialet der jeg ikke hadde funnet meningsbærende enheter, og etablerte subgrupper som best mulig kunne presentere relevante nyanser av fenomenene fosterforeldrenes arbeidsbetingelser og betydninger for barnets situasjon. Heretter var det subgruppen som var analyseenheten. Kondensatet gjenfortalte og sammenfattet det som befant seg i den aktuelle subgruppen. Deretter valgte jeg ut et ”gullsitat” som best mulig illustrerte den teksten som jeg

hadde abstrahert. På dette trinnet ble kodegruppene justert etter hvert som subgruppen ga meg ny innsikt i problemstillingen. Et eksempel på en kodegruppe som ble delt opp i subgrupper var kodegruppen ”informantenes ansettelsesforhold” og subgruppene ”lønn”, ”fritid” og ”faglig støtte”.

3.5.4 Sammenfatning

I analysens fjerde og siste fase skal funnene rekontekstualiseres. Det vi har funnet skal sammenfattes i form av gjenfortellinger. Disse kan igjen legge grunnlag for nye beskrivelser som kan deles med andre. Sammenfatningen skal være lojal med informantenes stemme. Videre skal det vurderes hvorvidt resultatene fortsatt gir en gyldig beskrivelse av den sammenhengen de opprinnelig var hentet ut fra (Malterud, 2011). Kunnskapen fra hver enkelt kodegruppe og subgruppe ble sammenfattet på bakgrunn av de kondenserte tekstene og utvalgte sitater. Uttrykk fra de meningsbærende enhetene ble brukt i denne teksten. Essensen fra historiene ble presentert i tredje person-formen da min rolle på dette trinnet var å være gjenforteller. Denne prosedyren ble gjentatt for hver kodegruppe. Jeg vurderte om ”gullsitatet” fortsatt representerte en dekkende illustrasjon og ga den analytiske teksten en overskrift som sammenfattet innholdet. For å utfordre resultatene, lette jeg systematisk etter data som kunne motsi de konklusjonene jeg kom fram til.

3.6 Etiske overveielser

Etisk ansvarlighet innebærer det å markere et tydelig skille mellom forskerens eget perspektiv og presentasjonen av den forståelsen deltakere har av sin situasjon (Thagaard, 2009). Videre handler det om at deltakere ikke tar skade av å være med i forskningsprosjektet (ibid.). Jeg har fulgt de forskningsetiske retningslinjene ved NESH (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora). Samtidig har jeg, i tråd med Kvale og Brinkmann (2009), prøvd å være bevisst på de avgjørende, spesielle forhold man møter i en spesifikk forskningssituasjon. Prosjektet ble meldt til NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste), men medførte ikke meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Samtlige av informantene ble kontaktet på telefon i forkant av hvert intervju. Deretter sendte jeg dem informasjonsbrev og informert samtykkeskjema på e-post. Informantene skrev under på samtykkeskjema før intervjuet. I informasjonsbrevet og samtykkeskjemaet forsøkte jeg å

unngå fagspråk, samt å ha en vennlig tone. Jeg var opptatt av at fosterforeldrene fikk en god opplevelse av intervjusituasjonen, og at de opplevde å bli behandlet med respekt. Videre prøvde jeg å vise en takknemlighet ved at de stilte til intervju, og at de stilte deres hjem til disposisjon. I tråd med Larsen (2007) har jeg vært opptatt av at den som intervjues skal oppleve intervjusituasjonen på en slik måte at hun/han føler seg trygg, og ikke får følelsen av å bli bedømt eller vurdert, eller blir sett på som uvitende eller utilstrekkelig.

I anonymiseringen av informantene har jeg, for at deres identitet ikke kunne gjenkjennes eller avdekket i oppgaven, endret på fosterbarnas og biologiske barns alder og kjønn på en usystematisk måte. Videre endret jeg informantenes navn, stedsnavn, navn på saksbehandlere og andre personer som ble nevnt med navn.

3.7 Metodediskusjon

Det vil alltid være begrensninger ved de funnene en kommer frem til i intervjuundersøkelser (Alvesson & Deetz, 2000). Hva som regnes for sant innen kvalitativ forskning, har det vært ulike oppfattelser av (Brinkmann & Kvale, 2009). Gyldighet, pålitelighet og validitet er begreper som ofte trekkes frem i diskusjonen vedrørende hvor sanne funnene i en kvalitativ studie er (ibid.). I metodediskusjonen vil jeg se på og drøfte mulige svakheter ved den foreliggende studien i lys av begrepene validitet og reliabilitet.

3.7.1 Validitet

Forskningens validitet handler om overførbarhet og spørsmål om tolkninger som er basert på en enkelt undersøkelse, også kan gjelde i andre sammenhenger. Er den forståelsen jeg har utviklet innenfor rammen av mitt prosjekt, relevant i andre situasjoner? Vekker tolkningene gjenklang hos lesere med kjennskap til fosterhjemsvirksomheten? Gir identifiseringen av sentrale tendenser grunnlag for gjenkjennelse og intersubjektiv mening (Thagaard, 2013)? Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) bør validering prege alle fasene av en intervjuundersøkelse. Å undersøke feilkildene handler også om å validere funnene.

Utvalget som min undersøkelse baserer seg på er noenlunde likt fordelt fra de ulike type fosterhjemmene. Alle gruppene har ungdom i samme aldersgruppe boende hos seg. To av fosterbarna har minoritetsbakgrunn. Ingen av informantene kjente meg fra før eller var tilknyttet det stedet jeg selv jobbet. Jeg hadde kjennskap til en av saksbehandlerne til en

informant fra før av. Det kan ha påvirket intervjusituasjonen ved at det kunne være problematisk for informanten å si noe negativt om samarbeidet med barneverntjenesten.

Antall deltakere bør ikke være større enn at det er mulig å gjennomføre omfattende analyser som både er tid- og ressurskrevende. Utvalget skal være stort nok til å gi en forståelse av de prosesser eller fenomenene vi studerer (Thagaard, 2009). Tid og ressurser satte begrensninger for størrelsen på utvalget mitt. Jeg opplevde imidlertid et metningspunkt innenfor hver av kategoriene, etter å ha gjennomført det siste intervjuet. En svakhet ved studien er at jeg ikke har intervjuet fosterbarna, noe som kunne ha ledet til helt andre funn i den delen av problemstillingen som omhandlet fosterbarna.

I intervjusituasjonen var det av og til vanskelig å skille om informanten snakket til meg som forsker eller som saksbehandler i barneverntjenesten. Da Mia for eksempel snakket om ansetteforholdet sitt på følgende måte: ”(...) dere må forstå at de fleste er to og har gjerne mann eller kone som har full jobb ved siden av. Den lønnen forsørger ikke en familie en gang (...)”, tolket jeg det som om hun snakket til meg som representant for barneverntjenesten. Jeg måtte skille mellom min posisjon som forsker og min posisjon som ansatt i barneverntjenesten. Det gjorde jeg ved å informere informantene om dette i forkant. Som eksempelet overfor viste, var det i praksis ikke alltid enkelt å skille mellom disse posisjonene.

3.7.2 Reliabilitet

Reliabilitet handler om forskningens pålitelighet, og i hvilken kan en studie kan etterprøves (Kvale og Brinkmann, 2009). I min undersøkelse har jeg, i likhet med Thagaard (2013), kritisk gått gjennom analyser og fortolkninger med hensikt å utvide forståelsen av funnene, samt for å motvirke en snever fortolkning. Videre har jeg hele tiden forsøkt å ta hensyn til konteksten, og å gjengi en fortolkning som ligger nærmest mulig informantenes versjon. Jeg har tilstrebet å oppnå en bevissthet på eget perspektiv som forsker og den betydningen det har for mine funn. Intersubjektivitet handler om at jeg som forsker og informantene sammen har produsert ny kunnskap. Jeg har tilstrebet å få til en gjennomsiktighet ved å grundig beskrive analysen trinn for trinn. Det skal være mulig for andre som ville ha brukt samme analysemetode, å komme fram til de samme resultatene. Videre har jeg gjort rede for min forforståelse. Den bevisstheten jeg opparbeidet meg om denne, i forkant av intervjuene, kan ha bidratt til en mer åpen innstilling til informantene. Det gir leseren et inntrykk av hva jeg

som forsker bringer med meg inn i prosessen, og hvordan eller i hvilken grad forforståelsen kan ha påvirket mine resultater. Jeg har valgt å lese og finne fram til relevant teori etter å ha fullført analysen slik at teorien ikke i for stor grad skulle styre mine funn. Det har vært viktig for meg å se ting fra flere sider, ved å gi en nyansert fremstilling av kunnskap på feltet og forskjellige teoretiske perspektiver.

3.8 Avsluttende refleksjon

Spørsmål som jeg har stilt meg selv i etterkant av undersøkelsen er: Hva om jeg hadde valgt en annen metode som kunne ha inkludert barnas stemmer? Hvilke andre funn hadde da kommet fram? Andre funn kunne for eksempel ha bidratt med en større troverdighet for den delen av problemstillingen som omhandler fosterbarna. Videre kunne de ha bidratt med verdifull informasjon, fordi disse stemmene ofte er oversett i den forskningen om fosterbarn som finnes fra før (Holland, 2009). På den andre siden finnes det noen fordeler knyttet til at jeg valgte å intervjuer fosterforeldre istedenfor fosterbarna. De er ofte nærmest fosterbarna i det daglige, og har følgelig mye kunnskaper om deres behov.

Et annet spørsmål jeg har stilt er hvordan funnene er påvirket av egen faglig bakgrunn, og av at jeg til daglig jobber med oppfølging av fosterhjem? I mange år har jeg vært opptatt av fosterforeldrenes og fosterbarnas situasjon. Det er mulig at jeg på den ene siden har lett for å identifisere meg med fosterforeldre i kraft av at jeg møter dem til daglig i jobbsammenheng. På den andre siden kan det være en fordel at jeg har grundig kjennskap til feltet. Jeg oppnår en raskere tillit til informantene, og kan lettere sette meg inn i deres situasjon. Egne ideer om hva som er til barnets beste, preger meg som forsker. Jeg har forsøkt å opparbeide meg en bevissthet rundt dette. Stadig stilte jeg spørsmål ved funnene underveis, og om datamaterialet hadde nyanser jeg ikke fanget opp på grunn av min forforståelse.

Det siste spørsmålet jeg stilte handlet om sammensetningen av utvalget. Kan måten informantene har blitt rekruttert på, ha gitt en skjevhet i datamaterialet? Hvor representativt er det at halvparten av informantene er menn, med tanke på fostermødrenes dominerende posisjon i fosterhjemsomsorgen generelt (Havik, 2013)? I to av informantgruppene (SFF og KFUF), møtte begge fosterforeldrene til et av intervjuene, noe som kan ha bidratt til å styrke funnene for disse gruppene av informantene. Samtidig vurderte jeg at gruppen KFUF kunne veie opp for skjevheten, da begge var erfarne fosterforeldre.

Jeg analyserte datamaterialet ved hjelp av to ulike analysemetoder i jakten på uforutsette funn. Dette resulterte i andre resultater enn det jeg lette etter i de opprinnelige forskningsspørsmålene, fordi materialet ble fyldigere og mer nyansert etter den andre analyserunden.

4 Resultater

I det følgende vil funnene presenteres i henhold til den tematiske rekkefølgen i oppgavens problemstilling. Først presenteres resultatene fra informantenes opplevelser av sine arbeidsbetingelser, og deretter resultatene fra deres syn på forhold av betydning for barnets beste. Selv om jeg har utviklet adskilte kategorier for hvert av områdene, er det noen temaer som gjelder for begge. Det gjelder blant annet *fosterbarnas behov*, som knyttes både til arbeidsoppgaver som fosterforelder og til forhold av betydning for fosterbarnets situasjon. Videre hører *samarbeid med biologiske foreldre* under arbeidsbetingelsene, mens det i oppgavens resultatdel får betydning for barnets situasjon i fosterhjemmet.

Framstillingen er en systematisert sammenfatning med vekt på gjenfortelling av informantenes opplevelser, med den hensikt å la informantenes stemmer tre frem. Min forforståelse vil imidlertid, som vist til i forrige kapittel, være styrende for fremstillingen og valg av sitater og temaer.

4.1 Arbeidsbetingelser som fosterhjem

Informantenes (statlige fosterforeldre SFF, kommunale fosterforeldre med forsterkningstiltak KFMF og kommunale fosterforeldre uten forsterkningstiltak KFUF) opplevelser av sine arbeidsbetingelser kommer til uttrykk i områdene opplæring, godkjenning, arbeidsoppgaver, samt samarbeid med profesjonelle.

4.1.1 Informantenes opplevelser av opplæringen

Opplæring som prosess

De informantene som er tilknyttet Bufetat (SFF) fortalte om en prosess som varte i flere måneder da de skulle bli fosterforeldre. De fikk informasjon fra andre fosterforeldre tilknyttet tiltaket. Videre hadde de tilbud om deltakelse i en veiledningsgruppe og tilbud om seminarer, kurs og fagdager utover det. Opplæringen skjedde derfor kontinuerlig. Det var nødvendig å bruke tid på å tenke seg om før man blir fosterhjem, uttalte Petter (SFF). Han fremhevet både at man skal være sikker på at man er skikket til oppgaven og at man orker å stå i det over tid. Dette kunne ta noen måneder. Om opplæringen fortalte han:

Jeg tror at den gangen så opplevde vi det som veldig bra. Vi gikk på kurs sammen med mange andre som var like interesserte som vi var, og vi hadde veldig gode kursledere.

Petter syntes at kurset var veldig bra. Der møtte de mange andre som var like interesserte som dem, og kurslederne var flinke.

Opplæringens innhold

Noen av fosterforeldrene fortalte at de deltok på et helgekurs eller et timebasert kurs i forbindelse med opplæringen. Elsa og Kai (KFUF) deltok på et innføringskurs for fosterforeldre som varte i 12 timer og gikk over 4 kvelder. Elsa fortalte følgende om innholdet i kurset:

De poengterte at så langt det kunne la seg gjøre, skulle barna ha kontakt med biologisk familie (...) Noe som vi også lærte på kurset var at vi ikke skulle lyve.

Elsa (KFUF) ga uttrykk for at barna skulle vite hvem som var deres biologiske foreldre eller familie for øvrig. Videre var det ifølge kurslederne viktig for fosterbarna å ha samvær med biologisk familie.

Noen av informantene opplevde opplæringen gjennom PRIDE som grundig. Mia (KFMF) fikk tilbud om PRIDE-kurs for slekt og nettverk, men opplevde likevel ikke å stå utenfor. Hun opplevde det som veldig positivt, inspirerende og givende å være sammen med andre fosterforeldre. Hun var veldig åpen for å motta informasjon og ha kontakt med andre, fordi hun ikke hadde fått tilbud om opplæring tidligere. Hun beskrev opplæringen hun fikk som profesjonell. I det la hun:

Jeg opplevde den veldig god. Jeg opplevde at de var utrolig fleksible, og vi fikk masse rom til å utveksle erfaringer.

Hennes opplevelse av PRIDE-kurset var utelukkende positiv. Kurslederne var fleksible, og kursdeltakere fikk mulighet til å utveksle erfaringer.

Opplæring og motivasjon

Kari (SFF) fremhevet at det var viktig å være idealist for å være fosterforelder. Hun var også opptatt av å ha en trygg økonomi med muligheten til å bo i en enebolig. Det opplevde Kari og Petter (SFF) å ha mulighet til gjennom å være statlig fosterhjem. De kommunale fosterhjemmene hadde ifølge Kari ikke den samme muligheten. Samtidig som hun engasjerte seg for de kommunale fosterhjemmene, var hun glad for å være en del av det statlige. Kari fortalte om den tryggheten som blant annet deltakelse i PRIDE-kurs innebærer:

Jeg tenker at i dag når man har et system når man skal gjennom PRIDE og alt det andre, så har de blitt ganske flinke til å luke bort de som ikke gjør det av riktige årsaker.

Dagens PRIDE-kurs synes å bidra til rekruttering av kommende fosterforeldre uavhengig av økonomiske motiver.

Manglende opplæring

Enkelte av informantene fortalte om manglende tilbud om opplæring, da de tok på seg oppdraget som fosterforeldre. Mia (KFMF) fikk aldri tilbud om opplæringen før den første plasseringen hos henne. Ina (KFUF) hadde erfaring fra arbeid med barn generelt og barn som hadde det vanskelig. Hun ga imidlertid uttrykk for at hun ikke hadde turt å ta på seg oppdraget som fostermor hvis fosterbarnet hadde hatt større utfordringer. Hun opplevde ikke noe behov for opplæring. Hun fortalte:

Jeg jobber med unger og har jobbet masse med unger som har hatt det vanskelig (...) Jeg har jobbet mye med ansvarsgruppemøter med barnevernet.. ja jobbet mye med hva som fungerer i samspillet mellom voksne og ungene.

Informanten jobbet med barn til daglig, og hun hadde tidligere jobbet med vanskeligstilte barn. Hun hadde vært del av en ansvarsgruppe sammen med barnevernet, og hun hadde jobbet med samspill mellom barn og voksne.

Elsa og Kai (KFUF) fikk opplæring og veiledning det første året. Deretter stoppet det opp. I ansvarsgruppemøter ble det fastslått år etter år at fosterbarnet hang etter i dets motoriske utvikling, uten at det ble satt inn fysioterapi som tiltak. Fosterforeldrene ga uttrykk for at de ikke visste hva slags hjelp de kunne forvente, og at de kunne trengt veiledning fra noen med fagkompetanse. I etterkant så de at de burde fått mer opplæring de første årene av plasseringen. De fortalte:

Vi skulle hatt mer opplæring og alt (han) ja opplæring og oppfølging (hun) (...) Når alle merket at hun var treg motorisk så burde vi ha gjort noe og ikke vente til neste år og se at det var akkurat det samme (han).

Dette førte til at det gikk flere år før det ble gjort noe med fosterbarnets motoriske problemer.

4.1.2 Informantenes opplevelser av godkjenningsprosessen

Informantene som er tilknyttet Bufetat er godkjente som fosterforeldre før selve plasseringen, og har inngått en fem års kontrakt med Bufetat. Petter (SFF) var godkjent på forhånd, og

opplevde kommunens godkjenningsprosess som overflødig. Han kunne av og til ønske at prosessen gikk litt fortere,- spesielt når det var en ungdom som det hastet med å finne et fosterhjem til. Ved den forrige plasseringen tok godkjenningsprosessen fra kommunens side tid på grunn av sommerferie. Da gikk det noen måneder fra de hørte om ungdommen til han flyttet inn. Petter opplevde godkjenningen av barneverntjenesten som en formalitet. Han fortalte:

Tiltaket vårt og jeg jobber med spesielle ungdommer (...). Jeg er det eneste hjemmet i kanskje hele Norge som har det som spesialfelt.. så jeg er sånn godkjent på forhånd til å jobbe med sånne ungdommer da.

Petter er godkjent på forhånd som fosterhjem i den forstand at han jobber med ungdommer med spesielle behov, samt kanskje er det eneste hjemmet i Norge som har kompetanse på det området.

Ole (SFF) ga også uttrykk for at han var godkjent fra før. De ansatte i Bufetat hadde en profil med informasjon om ham som fosterfar hvor han ble presentert. I tillegg møtte barnets saksbehandler han personlig. Prosessen med å innrede rommet og bli kjent med ungdommen tok omtrent ti dager.

De informantene som var kommunalt forsterkede fosterhjem (KFMF) opplevde godkjenningen som veldig omfattende. Erik (KFMF) gav uttrykk for at barneverntjenesten burde ha brukt mer tid på opplæring og mindre tid på godkjenning. Mia (KFMF) syntes godkjenningen for den første plasseringen var overfladisk, da barneverntjenesten hadde bestemt seg på forhånd og hadde hastverk. Hun fortalte:

Jeg følte bare at det hastet veldig med å få plassert han og så kommer de så ser de overflaten hos meg (...) men jeg kan jo si veldig mye jeg som kan passe inn, men det er ikke sikkert at virkeligheten er sånn.

Det hastet for barneverntjenesten å plassere ungdommen hos Mia, og de gikk ikke i dybden. Vurderingen ble overfladisk. Det er usikkert om det Mia fortalte barneverntjenesten, stemte overens med virkeligheten.

4.1.3 Informantenes opplevelser av arbeidsoppgavene

Informantene som var statlig (SFF) og kommunalt forsterket fosterhjem (KFMF) beskrev arbeidsoppgavene som fosterforeldre som omfattende og allsidige. De opplevdes forskjellige for statlige, kommunalt forsterkede og fosterhjem uten forsterkningstiltak. For informanter som ikke var forsterket (KFUF) var det ikke naturlig å snakke om arbeidsoppgaver. Kai (KFUF) mente at arbeidsoppgaver var oppgaver utover det man forventer av en vanlig forelder. Det nærmeste Kai (KFMF) kom i å beskrive sin arbeidsoppgave som fosterfar, var å stå på slik at fosterbarnet fikk beholde assistenten det andre året han gikk i barnehage:

(...) det har vel vært en oppgave som vi har hatt, stått på mye for.. Det har kanskje vært en arbeids eller en oppgave for å si det sånn da, at han skal få den.

En oppgave som de som fosterforeldre har hatt var å stå på for at fosterbarnet skulle få og beholde assistenten sin.

Kommunikasjonsferdigheter

Informantene tilknyttet Bufetat (SFF) knyttet arbeidsoppgavene som fosterforeldre til egenskaper ved seg selv som å ha gode kommunikasjonsferdigheter, å være en rollemodell og å være ekte. Ole (SFF) snakket om å være god på å være seg selv i rollen som fosterfar. Som fosterforelder er man bundet fordi man ikke kan legge jobben fra seg. For Ole var dette ikke noe problem, fordi han likte å være hjemme. Ole (SFF) uttalte følgende om det å være en rollemodell:

(...) å være seg selv. Ha de egenskaper som skal til å være seg selv (...) Det å være god på å være seg selv det er liksom jobben..

Jobben som fosterfar er å være seg selv for å kunne være en god rollemodell for ungdommene. Det handler om å vise trygghet i rollen som fosterforelder.

Kari og Petter (SFF) fortalte at de valgte å være profesjonelle fosterforeldre. For dem handlet det om å ha avstand samtidig som de ville være ekte overfor ungdommene. Som erfarne fosterforeldre hadde de møtt noen skjebner, og de visste noe om hva disse barna hadde vært igjennom. De kunne ikke ta alt innover seg hele tiden, hvis de skulle holde ut som fosterforeldre. De fremhevet det å være ekte, og å opparbeide tillit og respekt som fosterforeldre. De hadde en genuin interesse for å jobbe med mennesker. I det å være ekte la Kari:

(...) du må bygge tillit over tid og du må gjøre det du sier at du skal gjøre.. for hvis ikke så blir det ikke ekte.

Som fosterforelder var det viktig å bruke tid på å bygge tillit og holde det man lover for at det skal være ekte. Det handlet om å være tilstede og inkludere. Barna måtte selv oppleve ektheten deres.

Fosterbarnas behov

Enkelte av informantene knyttet arbeidsoppgavene til å lære om ungdommens behov i forkant av plasseringen. Ole (SFF) ga uttrykk for at arbeidsoppgavene ble grundig beskrevet på kurset i Bufetat. Han trengte bare å få vite litt om ungdommens bakgrunn. Han ville ikke være forutinntatt og preget av det han visste fra før. Han ga uttrykk for at han likte å bli kjent med mennesker og danne seg et bilde selv. Han fortalte:

Jeg ønsker å vite nok til å gjøre en god jobb. Men jeg ønsker heller ikke å vite alt (...) da er jeg redd for at synet mitt på det menneske blir farget for mye av informasjonen jeg har fått fra før.

Han trengte ikke å vite alt om ungdommens bakgrunn for å kunne gjøre en god jobb. Han ville ikke at informasjonen skulle gjøre ham forutinntatt.

Mia (KFMF) syntes at hun manglet en del informasjon om begge ungdommene før plasseringene. Hun ønsket informasjon om ungdommens utfordringer for å kunne reagere adekvat på deres atferd, spesielt med tanke på at begge ungdommene hadde bodd i andre fosterhjem tidligere. Hun ønsket å få informasjon slik at hun kunne justere de forventningene hun hadde til ungdommene:

(...) jeg må vite mer for å kunne være i forkant eller for å kunne forstå og kanskje vise omsorg noen ganger istedenfor irettesette eller liksom hvis du skjønner?

Hun ønsket å få tilstrekkelig med informasjon om ungdommens behov på forhånd, for å forstå ungdommen og vise omsorg i stedet for å irettesette.

Trygghet og omsorg

For Kari og Petter (SFF) var den viktigste jobben å skape trygghet for ungdommene. Flere av informantene nevnte det å skape trygghet som en arbeidsoppgave. Ole (SFF) opplevde dette som Bufetat sitt mål med plasseringen. Begrepet ”trygg base” var som en rød tråd i Bufetat sin tilnærming. For Ole handlet trygghet om å skape rutiner.

Erik (KFMF) ville skape trygghet for en liten baby. Mia (KFMF) skilte mellom selvsagte og ikke-selvsagte oppgaver, og beskrev omsorg som selvsagte oppgaver som fostermor. For henne var det selvsagt at fosterbarnet skulle oppleve den samme omsorgen som de andre familiemedlemmene, selv om hun hadde en annen formell rolle overfor dem. Noen ganger måtte man som fosterforelder stille krav slik at barnet kommer seg et skritt videre. I selvsagte oppgaver la hun:

Det tenker jeg det vet du av å få et menneske i huset så er det selvsagt at det skal ha det samme som oss.

Fostermor snakket om selvsagte oppgaver som å gi det som de andre familiemedlemmene fikk av henne. For eksempel å hjelpe barnet opp om morgenen, samt å gi det mat og klær.

Foreldreegenskaper

For Ina, Elsa og Kai (KFUF) er det å være fosterforeldre det samme som å være foreldre. Det gjelder til en viss grad også for Erik (KFMF), som fikk fosterbarnet som baby og som hadde vært mye hjemme med biologisk barn. Han syntes at oppgavene var ganske like som da han var hjemme med egne barn. Det gjaldt også for Ina (KOF):

Mine arbeidsoppgaver som fosterforelder er ikke så annerledes enn det å være mamma da (...) det er det at en føler seg inkludert men samtidig ta vare på hans integritet.

For Ina var det å være fostermor nesten det samme som å være mor. Fosterbarnet skulle føle seg som en del av familien, samtidig som hun hadde sin egen familie.

Tydelighet

Det var ganske klart for alle informantene hva de skulle gjøre og ikke gjøre som fosterforeldre. Kari og Petter (SFF) hadde holdt på lenge, og hadde dette klart. Ole (SFF) har en fast person i Bufetat å forholde seg til. Han beskrev evalueringen av ungdommens utvikling sammen med konsulenten fra Bufetat slik:

Han kommer hit da og ser på noen papirer sammen. I forhold til lekser.. hvis han har hatt noe utvikling på det området og.. i forhold til det å knytte kontakt med venner så har det vært en utvikling (...) Vi har noen ting som vi ser på for å kontrollere at vi er på rett vei.

Fosterfar og kontaktpersonen i Bufetat målte hvordan ungdommen utviklet seg på de ulike områdene for å kontrollere at det skjedde en utvikling. Det skjedde en utvikling ved at ungdommen hadde fått venner.

Mia (KFMF) var opptatt av at fosterbarnet skulle fullføre påbegynt utdanning. Hun hadde satt seg grundig inn i lokalområdets skoletilbud i forkant av plasseringen. Det var viktig å komme i kontakt med rådgiver og besøke skolen for å bli kjent.

Det klareste er det at hun skal gå på skole. Og det har ikke fungert så godt fra før, men at vi skal få det til å fungere (...)

Mia forventet at ungdommen skulle gå på skole, og hun ville få dette til å fungere i nåværende plassering.

Ina (KFUF) visste hva hun skulle gjøre og ikke gjøre. Hun følte seg sikker i rollen som fostermor. Hun har bare rådført seg med barneverntjenesten ved ett tilfelle. For Erik (KFMF) hadde innsikt i hva det vil si å være barn hjulpet han mye, mens det for Mia (KFMF) hjalp med innsikt i det vil si å være den ungdommen som var plassert hos henne.

4.1.4 Informantenes opplevelser av ansettelsesforholdet

De informantene tilknyttet Bufetat (SFF) oppga å være veldig fornøyd med nåværende avtale. De likte jobben sin, og de opplevde en frihet i jobben. De hadde femårs kontrakt og mulighet til å forhandle om lønn og pensjonsordning. Petter (SFF) mente det var usikkert om han fikk ny avtale, selv om han var flink:

Det kan være dårlig kjemi mellom meg og lederen i tiltaket... Kommer det ny leder i tiltaket så skjer det noe, så er jeg uten jobb.

Hvis det var dårlig kjemi mellom fosterfar og leder i tiltaket, kunne han risikere å miste jobben. Petters (SFF) kontrakt med Bufetat gikk ut om tre år. Han trodde ikke at det vil være lett for ham å få seg en annen jobb på grunn av alder, og var opptatt av å ha god kjemi med leder i tiltaket for å få videre ansettelse. Kontrakten ble fornyet hvert år. Denne kontrakten godkjente han til å ta i mot ungdommer. Petter mente at de burde hatt fast ansettelse istedenfor engasjement eller status som oppdragstakere.

Ole (SFF) syntes at avtalen var ryddig. Han var opptatt av at det burde vært likt for alle fosterhjemmene ved at alle hadde fått den samme oppfølgingen. Videre mente han at nåværende system gjør det mulig for dårlige fosterforeldre til å flytte til en annen kommune for å starte på nytt.

Ina, Elsa og Kai (KFUF) har full jobb ved siden av å være fosterforeldre. Å være fosterforeldre er ingen jobb for dem. Ina (KFUF) ser ikke på seg selv som ansatt. Hun er fornøyd med avtalen. Hun synes at godtgjørelsen gjør hverdagen lettere.

Da informantene snakket om ansettelsesforholdet, gjaldt det spesielt for områdene lønn, fritid og faglig støtte.

Lønn

Alle informantene i min undersøkelse fikk lønn eller såkalt godtgjørelse og utgiftsdekning for å være fosterhjem. Flere av informantene gikk ned i lønn da de ble fosterforeldre. Erik og hans kone (KFMF) ble tilbudt 3 KS da de ble fosterforeldre og har det fremdeles. Mia (KFMF) var fullt forsterket for en ungdom og fikk 4 KS. Hun hadde kontrakt for ett år av gangen, og opplevde det som uforutsigbart. Kari (SFF) snakket også om en uforutsigbarhet:

Når det er så uforutsigbart for vi som skal jobbe med det. Da tenker jeg at det må de begynne å se på. Og ja vi er idealister (...) men det må være lov ikke sant (...) jeg har lyst til å kunne kjøpe de samme skoa som saksbehandler.

Fostermor veiet det å være idealist opp mot det å få betaling/lønn. Fostermor sammenlignet sin egen inntekt med saksbehandleren sin.

Både Petter (SFF) og Mia (KFMF) snakket om ettervern og reduksjon i lønn. Petter og Kari (SFF) reagerte når de opplever at kommunen ikke vil ta kostnadene med ettervern. Petter oppga at han bruker mange tusen kroner i året på å følge opp ungdommer, som hadde flyttet ut av fosterhjemmet, og uttalte i den forbindelse:

Da ønsker jeg å bli profesjonell (...) de trenger en slags mamma og pappa. Man får jo en lønn for det selvfølgelig.

Fosterfar ga uttrykk for at det å være profesjonell gjør at man kan kreve lønn for det man gjør. Det opplevdes ikke alltid slik i møte med kommunalt ansatte. Når kommunen ikke ville ta kostnadene med ettervern, gikk det ifølge fosterfar utover ungdommene. Jeg vil komme tilbake til dette senere i oppgaven. Mia (KFMF) uttalte:

Hun (fosterbarnet) er hos meg selv om hun er 18, men i mindre grad da og en annen avtale med barnevernet. Men hun bor jo her. Hun har eget rom på lik linje med alle de andre og alle skuffene sine og det er ingenting som er redusert på noen måte.

Selv om barneverntjenesten reduserte betalingen var det vanskelig for fostermor å redusere oppgavene.

Mia (KFMF) fikk halvparten av godtgjørelsen som hun selv mente var nødvendig. Hun argumenterte for å få full forsterkning som fostermor (4 KS). Lønn for strevet kunne veie opp for alle utfordringene. Jobben var å ta seg av fosterbarnet. Mia opplevde at forventninger som fostermor var uklare. Ifølge avtalen så skulle fosterbarnet fullføre videregående skole, mens kontrakten for fostermor bare gjaldt for ett år om gangen. Hun trivdes som fostermor og ønsket å skifte karriere:

(...) så ser jeg om jeg kan bygge videre på det. Tilegne meg kompetanse og jobbe videre i systemet med min kompetanse etter hvert da.

Fostermor trengte å bli kjøpt fri fra vanlig jobb, for å kunne følge opp ungdommen. Jobben krevde dette. Fostermor hadde opparbeidet seg en kompetanse, som hun kunne bruke ellers i systemet. Hun hadde inntrykk av at oppdragsgiverne ikke forsto hva som krevdes, og at mye var basert på veldedighet.

Avlastning og fritid

Flesteparten av informantene ga uttrykk for at de ikke har behov for avlastning. Kari (SFF) var opptatt av viktigheten og nødvendigheten av at de, som statlige fosterforeldre, fikk avlastning og klare friperioder. Hun ønsket å ta vare på familien for øvrig. Hun fortalte:

Det er klart at vi utsetter dem for ting også (...) det er jo vi som har valgt denne jobben.

Deres rolle som fosterforeldre påvirket både dem selv, kjernefamilien og slekta for øvrig. Informantene trengte friperioder, for å ivareta relasjonen til familien.

Ole (SFF) opplevde at fritid og avlastning var vanskelige tema, og han sa at han ikke hadde behov for det:

Jeg er fri når jeg er hjemme (...) jeg føler at når jeg og han bor her så er det (...). Jeg trenger ikke fri fra dette.

Fosterfar syntes ikke at han trengte tid til seg selv, fordi han opplevde at han kunne være seg selv når ungdommen var hjemme. Han satte av tid til seg selv uten å få avlastning. I henhold

til kontrakten hadde han imidlertid krav på fast avlastning hver fjerde helg og noen uker sammenhengende om sommeren.

For Mia (KFMF) var det viktig med avlastning. Mia var aleneforsørger og trengte fri fra arbeidsoppgavene, som til tider opplevdes som svært krevende. Det var naturlig at fosterbarnet beholdt besøkshjemmet sitt da hun ble plassert.

Verken Erik (KFMF), Ina, Elsa og Kai (KFUF) opplevde behov for avlastning. Erik opplevde å få masse fritid da han ble fosterfar. Han så på det som et gode og som helt uvurderlig.

Faglig støtte

De statlige forsterkede informantene fortalte om en opplevelse av kontinuerlig støtte fra tiltaket, både fra en konsulent, men også i form av kollegial støtte. For Ole (SFF) var det alltid en fast person fra tiltaket som deltok sammen med ham på møter. Petter (SFF) hadde tilgang til faglig støtte døgnet rundt fra en veileder:

Jeg kan plukke opp telefonen og ringe nå og så får jeg.. Akkurat nå vet jeg at jeg ikke får svar når jeg ringer, men i neste pause så ringer hun meg opp igjen fordi hun er på kurs.

Konsulenten var alltid tilgjengelig for fosterfar. Hun ringte minst en gang i uka og i oppstartsfasen enda oftere. Hun besøkte fosterhjemmet en gang i måneden, og Petter besøkte tiltaket to ganger i måneden.

De kommunale informantene fortalte om sine opplevelser av stabilitet og ustabilitet i saksbehandlerrollen. Erik (KFMF) fortalte om en stabilitet i saksbehandlerrollen som han opplevde som en fordel. Han fikk mulighet til å delta på årlig kurs. Det hadde aldri vært noe krangling eller uoverensstemmelser mellom han og saksbehandler. Både han og hans kone fikk tilbud om veiledning og kurs, sammen og hver for seg. Om det å være fagperson hjemme, uttalte han:

Jeg kan ikke være fagperson når jeg er hjemme. Og det er også urimelig å forvente at jeg skal det for alle mine følelser er med, ikke sant?

Han brukte den kunnskapen som han hadde om barn med spesielle behov aktivt, i rollen som fosterfar. Han syntes det var vanskelig å fortelle sin kone hva som var riktig og hva hun måtte gjøre, i rollen som ektefelle.

Både Mia (KFMF), Elsa og Kai (KFUF) beskrev en slags krise i barneverntjenesten, som gjorde at de i perioder ikke visste hvem som var ansvarlig saksbehandler. Mia engasjerte en psykolog på eget initiativ, for å ha noen på lag.

Elsa og Kai (KFUF) opplevde god oppfølging i forbindelse med plasseringen og det første året etter plasseringen. De opplevde saksbehandleren som de hadde det første året som flink og interessert. Deretter opplevde de hyppige saksbehandlerbytter og perioder uten oppfølging fra barneverntjenesten. På møter med andre fosterforeldre på kurs i regi av Bufetat, opplevde de at andre hadde mye større problemer enn dem selv. Heller ikke på kurs i regi av fosterhjemstjenesten opplevde de å få støtte:

(...) der snakket de om alt dem skulle ha betalt for. For å kjøre ungene til legen. Det handlet bare om penger. Vi holdt på å klikke, så dit gidder vi ikke å gå mer (hun) ja det var sånn for å prøve å få alt du hadde krav på (han) flisespikkeri og tull (hun) ja for det kan du ha krav på, men det synes jeg blir galt og nei da passet ikke vi helt inn (han).

De søkte aldri mer støtte fra fosterhjemsforeningen. Selv hadde de bare søkt barneverntjenesten om økonomisk støtte for ekstra utgifter, som de hadde krav på å få dekket.

De kommunale informantene uten forsterkning (KFUF) ga uttrykk for at de ikke hadde behov for mye støtte. Elsa og Kai (KFUF) merket ikke så mye til barneverntjenesten, annet enn at de fikk godtgjørelse. Kontakten med barneverntjenestens saksbehandler var overfladisk. De fortalte:

Vi bestemmer stort sett det meste selv (hun). Vi bestemmer alt selv, de gjør ingenting (han) (...) jeg synes ikke det er nødvendig at de kommer mer enn to ganger (hun) vi spør ikke om noe lenger (han).

Grunnen til at de ikke spurte om noe lenger er fordi de så på fosterbarnet som deres eget barn. De tok heller ikke beslutninger som var utenfor deres ansvarsområde. De hadde hatt behov for støtte i en tidligere fase. Da hadde barnet imidlertid ikke saksbehandler. Nåværende kontakt med saksbehandler besto av et besøk to ganger i året. Da snakket de om forhold som skolesituasjonen og ferieplaner.

Ina (KFUF) hadde tilgang til støtte og tok kontakt med barneverntjenesten ved behov. Hun hadde tatt avgjørelser som var i strid med det som barneverntjenesten i utgangspunktet rådet henne til å gjøre.

4.1.5 Informantenes opplevelser av samarbeid med andre profesjonelle

Alle informantene nevnte skolen som en sentral samarbeidspartner, bortsett fra Ina (KFUF) som ikke hadde hatt behov for samarbeid med andre profesjonelle i løpet av den tiden som ungdommen hadde bodd i fosterhjemmet.

Om samarbeidet med skolen

De fleste av informantene var veldig fornøyd med samarbeidet med skolen. For Kari og Petter (SFF) innebar samarbeidet en felles forståelse:

At vi drar i samme retningen alle sammen (...) så er det også sånn at vi har holdt på lenge nå og jobbet med så mange, og føler selv at vi har tilegnet oss så mye kunnskap at vi legger mye av løypa selv (...) det er ikke bare å komme hit og fortelle oss hvordan vi skal gjøre det for å si det sånn.

Kari og Petter var opptatte av at det ble lagt til rette for ungdommen på skolen. Den kompetansen de hadde som fosterforeldre, som en følge av å leve tett sammen med fosterbarnet, la grunnlaget for å skape et godt samarbeid til barnets beste.

Erik (KFMF) fortalte at de som fosterforeldre hadde vært heldige med deres kommune. I tillegg opplevde han at de som fosterforeldre var i en særstilling, fordi de selv lærte opp kommende fosterforeldre. De opplevde en respekt i kraft av sin posisjon. Mia (KFMF) var, som nevnt under avsnittet om arbeidsoppgaver, opptatt av å være i forkant i samarbeidet med skolen.

Om manglende samarbeid

Erik (KFMF) og Elsa (KFUF) beskrev sterke følelser i møte med skolen, da de opplevde at fosterbarna ikke fikk den hjelpen de trengte. For fosterbarnet til Erik innebar dette et skolebytte. Elsa opplevde at de fikk den hjelpen fosterbarnet trengte, etter å ha vist følelser:

(...) jeg var så sint at jeg begynte å gråte fordi han ikke fikk det han hadde krav på. Men da fikk han det jo da og etter det var det vel egentlig ikke noe problemer (...)

Elsa var sint og opprørt fordi fosterbarnet ikke fikk det som han hadde krav på. Da han fikk det var alt i orden.

Elsa (KOF) hadde følgende opplevelse fra deltakelse av en profesjonell i et ansvarsgruppemøte:

Så plutselig kommer det en godt voksen fagperson og setter seg ned. Hadde ikke forberedt seg (...) visste ikke hva det handlet om en gang. Ingenting.

Informantenes opplevelse som fostermor og deltaker i et ansvarsgruppemøte, og deltakelsen av en erfaren fagperson som verken hadde forberedt seg eller visste hva det handlet om. Hun stilte spørsmål ved hvordan det var mulig.

4.1.6 Oppsummering

Informantene tilknyttet Bufetat opplevde opplæringen som mer omfattende enn de kommunale informantene. Blant de informantene som var kommunalt forsterkede, var det spesielt PRIDE opplæringen gjennom Bufetat som ble omtalt positivt. Blant informantene var det ikke alltid behov for opplæring eller tilbud om opplæring.

Godkjenningsprosessen var forskjellig for de statlige og kommunale informantene.

Informantene som var tilknyttet Bufetat var godkjente fra før, og hadde undertegnet en kontrakt uavhengig av fosterbarnet. For de informantene som var kommunalt forsterkede ble godkjenningen på den ene siden beskrevet som omfattende, og på den andre siden som overfladisk. En informant hadde fosterbarnet selv valgt som fosterhjem og på den måten også godkjent selv.

Arbeidsoppgavene beskrives av de statlige og de kommunale informantene med forsterkning som allsidige,- alt fra omsorgsoppgaver til å jobbe mer terapeutisk med ungdommene. Det var klart for alle hva de skulle gjøre og ikke gjøre som fosterforeldre. Informantene tilknyttet Bufetat (SFF) knytter arbeidsoppgavene som fosterforeldre til egenskaper ved seg selv, som deres evne til å kommunisere. De informantene som var kommunalt forsterkede (KFMF) satte arbeidsoppgavene i sammenheng med egenskaper ved ungdommen og deres behov. For de kommunale informantene uten forsterkning (KFUF), var det fremmed og unaturlig å beskrive oppgavene som arbeidsoppgaver.

Ansettelsesforholdet berørte områdene lønn, fritid og faglig støtte. Alle informantene mottok lønn/godtgjørelse for oppdraget. De statlige informantene (SFF) kunne forhandle om lønn.

Den ene kommunale informanten med forsterkning (KFMF) måtte argumentere årlig for å få økonomisk forsterkningstiltak, mens den andre hadde den samme kontrakten år etter år. For noen av de kommunalt forsterkede informantene (KFUF) kunne det å forhandle om lønn oppleves som en kamp. En av de kommunale informantene uten forsterkning (KFUF) syntes at godtgjørelsen gjorde situasjonen enklere.

Informantene ga uttrykk for ulike behov knyttet til fritid og avlastning. For de statlige informantene (SFF), var fast avlastning og sommerferie en del av avtalen. I praksis ble det imidlertid ikke alltid sånn at de fikk fri eller hadde behov for fri. De kommunalt forsterkede informantene (KFUF) opplevde et spenn mellom opplevelsen av mye fritid til lite fritid som fosterforelder. De hadde ulike forventninger knyttet til fritid. De kommunale informantene uten forsterkning (KFUF) hadde ikke behov for avlastning.

Faglig støtte var en selvfølge for de informantene tilknyttet Bufetat (SFF), som opplevde et kollegialt fellesskap. De informantene tilknyttet kommunen (KFUF, KFUF) opplevde faglig støtte i perioder med en saksbehandler som var der over tid og opplevdes som engasjert. Noen fikk tilbud om kurs og veiledning gjennom Bufetat.

I fem av seks intervjuer vektla informantene betydningen av å ha et godt samarbeid med skolen. Bare en av informantene (KFUF) hadde ikke hatt behov for å samarbeide med skolen eller andre profesjonelle. Det som de andre informantene vektla i beskrivelsene av samarbeidet med skolen, var en felles forståelse av elevens behov, individuell tilrettelegging og grundig forberedelse. Noen av de kommunale informantene (KFUF, KFUF) beskrev sterke følelser knyttet til manglende samarbeid med skolen og andre profesjonelle.

4.2 Forhold av betydning for fosterbarna

Funnene tyder på at informantenes arbeidsbetingelser påvirket deres opplevelser av fosterbarnas behov på ulike områder, som fosterbarnas bakgrunn, tidspunkt for overtakelse og følelsen av å være annerledes. Deres arbeidsbetingelser hadde ifølge informantene også betydning for fosterbarnas tilhørighet, forutsigbarhet og kontakt med biologisk familie. Disse faktorene har betydning både i kommunale og statlige fosterhjem.

4.2.1 Informantenes opplevelser av fosterbarnas behov

Fosterbarnas bakgrunn

Ole (SFF) forsto det slik at mange av ungdommene i statlige fosterhjem var mer problembelastet enn de i kommunale fosterhjem. Han mente imidlertid ikke at kommunale fosterforeldre hadde en lettere jobb enn de statlige. Selv hadde han følgende erfaring fra en tidligere kommunal plassering uten forsterkningstiltak:

(...) den kommunale plasseringen vi hadde var, når jeg ser tilbake på det i ettertid, så var det ganske mye problematikk der.

Fosterforeldrene hadde den gang ikke forsterkningstiltak til tross for at det var en krevende plassering. Ole tror at det finnes mange kommunale fosterhjem med like krevende plasseringer som de statlige, selv om ungdommer i statlige fosterhjem vanligvis er mer problembelastet enn i de kommunale.

Fosterbarnet til Ole hadde ifølge fosterfar tidligere vært mye overlatt til seg selv. Han så at ungdommen likte det når fosterfar var hjemme, og tenkte at det kunne være en sammenheng:

(...) og det er kanskje et resultat av det å ha gått på selvstyr.. at det er ålreit at det er noen der når du kommer hjem.

Ole syntes han så at ungdommen profitterer på at han er hjemme, tar ansvar og bryr seg slik at det merkes i hverdagen hans.

Tidspunkt for overtakelse

Ifølge noen av informantene ble omsorgssvikten oppdaget for sent. Kari (SFF) mente barneverntjenesten prøvde for lenge med hjelpetiltak. Det førte til at barna ikke fikk med seg ”grunnpakka fra spedbarnsalder”, som Karis egne barn hadde fått med seg. Hun fortalte:

Ofte er det sånn at disse ungene har bodd rundt omkring og flytter fra kommune til kommune før man begynner å bli litt obs på å melde fra og så.. Alt skulle startes på nytt igjen, så de.. blir tatt altfor sent.

Kari syntes det var trist at barn og ungdom kunne få skader før de ble tatt ut. Hun mente at man prøvde hjelpetiltak, som man visste sannsynligvis ikke vil virke, fordi retten til å være forelder er så sterk.

For Mia (KFMF) hadde det krevd mye å være fostermor. Hun syntes det var forståelig med tanke på den omsorgssvikten som fosterbarna hadde opplevd:

De (begge fosterbarna) ligger på et langt lavere stadium. De har ikke hatt noe oppfølging med skole, og har ingenting fra før. Dårlige venner, dårlig innflytelse eller ingen som på en måte løfter hverandre opp (...)

Fostermor ga uttrykk for at hennes betingelser som fosterhjem hadde sammenheng med både hva barnet trengte i det daglige og hva som krevdes for å få de videre.

Om å være annerledes

Fostersønnen til Erik (KFUF) og fosterdatteren til Elsa og Kai (KFUF) ble plassert da de var et halvt år gamle. De hadde vært utsatt for rus i svangerskapet og måtte skjermes en del da de var små. Den ene av barna hadde sosiale vansker som ungdom og den andre motoriske. Ifølge Erik var det spesielt følelsen av å være annerledes som preget ham som ungdom:

Utfordringene kom i full kraft når han ble bevisst på hva det vil si å være fosterbarn (...) nå er han 14 og har vanlig tenåringsproblematikk.. Det gikk mye rundt følelsen av å være annerledes. Den er nok ganske sterk og har preget ham en god del.

Fosterbarnet ble ganske isolert ifølge fosterforeldrene. Følelsen av å være annerledes preget han.

Kai (KFUF) mente at hvis de hadde vært et forsterket fosterhjem og ungdommen hadde visst det, så hadde det vært en påkjenning for henne:

(...) så tror jeg det hadde gjort mye for henne eller hun hadde synes at det ikke hadde vært noe særlig.. For hun vil ikke være annerledes enn alle andre barn så det tror jeg hun hadde følt på.

De hadde assistent for å hjelpe henne på skolen, og ifølge Kai likte hun heller ikke det. Hun hadde ikke likt det om de andre hadde visst at de fikk en ekstra lærer på grunn av henne.

4.2.2 Informantenes opplevelser av fosterbarnas tilhørighet

For alle informantene, bortsett fra Ina (KFUF), var det andre enn ungdommen selv som valgte fosterhjemmene for dem. Samtlige av informantene beskrev at ungdommene hadde en tilhørighet til dem og til de andre i fosterfamilien.

For fosterbarna i Bufetat tiltaket gjaldt plasseringen fram til myndighetsalderen, eller til 20 års alderen dersom ungdommen samtykket til dette. Deretter var det kommunen som overtok.

Kari og Petter (SFF) opplevde at ungdommene trengte å bli fulgt opp utover fylte 20 år, men kostnadene for ettervernet skulle reduseres. Dette så fosterforeldrene på som en ulykke fordi

de ville bli nødt til å si nei til ungdommene. Det var umulig for dem å hjelpe alle disse ungdommene, på grunn av redusert økonomisk støtte:

Når de er 20 og går ut av tiltaket og over på kommunal plassering på et eller annet vis. Dette får man en lønn for, og den begynner å presse på nå og på direkte kostnad til ham (fosterbarnet). Det blir som å hjelpe dem nesten i mål.

Disse ungdommene hadde ikke kontakt med familie utenom fosterfamilien. De var helt alene bortsett fra fosterforeldrene og venner. De hadde bodd der så lenge at de var som fosterfamiliens egne barn, og å måtte klare seg alene ved fylte 20 år er for tidlig.

Flere informanter snakket om betydningen for fosterbarnet av å være inkludert og være en del av fosterfamiliens familie. Ina (KFUF) ser ikke på fostersønnen som en jobb. Hun ville aldri tatt et menneske inn i huset for å gjøre en jobb. Hun mente at fosterbarnet var en del av familien, på lik linje med de andre familiemedlemmene. Hun kunne bo der så lenge han trengte det, med eller uten status som fosterbarn.

For Erik og hans kone (KFMF), samt Elsa og Kai (KFUF), var fosterbarnet som deres eget biologiske barn. Fosterforeldrene fremhevet at de var som en mamma og en pappa for barna. Begge barna hadde skiftet etternavn og ville bli adopterte da de ble myndige. Erik fortalte at fosterdatteren selv valgte å bytte etternavn, for å få mer tilhørighet til fosterforeldrene. Erik mente at den mest optimale løsningen for dem som familie, hadde vært at de hadde adoptert ham i løpet av de første to årene av plasseringen:

For at han hadde sluppet å kjenne på sin annerledeshet.. Samtidig så vet jeg at det også er adopterte barn som kjenner på sin annerledeshet.

Ifølge fosterfar hadde fosterbarnet skilt seg mindre ut som adoptivbarn. Han mente imidlertid at både fosterbarn og adoptivbarn kunne få en følelse av å skille seg ut blant andre barn. Erik var usikker på om de som vanlige foreldre hadde fått den samme oppfølgingen av systemet, som i fosterforeldrerollen. Som fosterforeldre hadde de lettere tilgang til hjelpeapparatet.

Fosterdatteren til Elsa og Kai (KOF) fortalte at fosterbarnet selv sa at hun var adoptert, da hun skjønnte forskjellen på det å være adoptert og det å være fosterbarn. Hun skiftet etternavn for noen år siden. Navnebyttet gjorde det enklere for henne å si at hun var adoptert.

Fosterforeldrene mente at fosterdatter syntes at det høstes bedre ut å være adoptert, enn å være fosterbarn.

4.2.3 Informantenes opplevelser av å skape forutsigbarhet

Flere av informantene snakket om betydningen av å skape forutsigbarhet for fosterbarna. Ole (SFF) satte likhetstegn mellom trygghet og forutsigbarhet. Han mente at systemet skapte en trygghet for fosterbarnet, gjennom fosterfar:

Dette er jobben min.. uansett. Utrolig trygt og forutsigbart for barnet (...) Det at jeg er hjemme og er tilgjengelig. Ting er forutsigbart og jeg får veiledning og er sikkert roligere, mer avslappet, mer avbalansert fordi jeg vet at jeg har et apparat bak meg.

Ungdommen hadde bodd i fosterhjemmet i 1,5 år. Hun slo seg veldig fort til ro. De ulike grunnene til at hun slo seg til ro fort var at kjemien stemte, at fosterfar fikk veiledning, var hjemme og tilgjengelig, samt at han hadde støtte i tiltaket. Han mente at alle disse faktorene hadde en innvirkning. Gjennom å være en del av en veiledningsgruppe, opparbeidet Ole seg en filosofi om hvordan han hadde lyst til å gjøre jobben sin. Den gikk ut på at alle kunne lykkes under gitte omstendigheter.

Kari og Petter (SFF) fremhevet at når de var sårbare i rollen som fosterforeldre, kunne det være vanskelig å skape forutsigbarhet for fosterbarna som ble plassert hos dem. De hadde vært med og startet den organiseringen som de statlige fosterfamiliene hadde nå.

Ina (KOF) mente at hun skapte trygghet for fosterbarnet, uavhengig av barneverntjenesten:

Det viktigste for meg er at han har et sted å bo og at han kan være trygg på at han kan slappe av tenker jeg... for det var spørsmål om hun kunne være her noen uker eller dager.. men så fikk vi landet det litt og så sier jeg det til Martine (fosterbarnet) at du kan bo her så lenge du vil. Jeg tenker lite på barnevernet i (...) Jeg tenker mest på Martine (fosterbarnet).

Det var viktig for Ina at fosterbarnet hadde det bra, og at hun ikke hadde en følelse av å bo på nåde. Hun skulle være trygg på at hun kunne bo der så lenge han ville.

4.2.4 Informantens opplevelser av samarbeid med biologisk familie

Flere av informantene fortalte om et samarbeid med biologisk familie. De hadde forskjellige syn på betydningen av denne kontakten. Ole (SFF) mente at han ikke kunne legge til rette for kontakt mellom ungdommen og biologisk familie, da ungdommen selv ikke var interessert i kontakt. Han fortalte:

Så har jeg snakket med dem og forklart at det er dere voksne som må prøve å få kontakt og opparbeide tillit. Dere kan ikke gå gjennom meg og tvinge en kontakt. Det må dere klare opp i selv. Dere er voksne og dere må fortsette å ta kontakt.

Biologisk familie kunne ikke forvente at fosterfar kunne formidle kontakt mellom dem og fosterbarnet.

Kari og Petter (SFF) fortalte at de som spesialfosterhjem ikke hadde kontakt med biologisk familie, på grunn av sikkerhetshensyn til fosterbarnet og fosterfamilien. Som tidligere kommunalt fosterhjem hadde de samarbeidet med biologisk familie. For Petter (SFF) var kontakt med foreldrene noe av det vanskeligste som fosterforelder, men samtidig sa han at han hadde lært og forstått at dersom de som fosterforeldre håndterte de biologiske foreldrene, oppnådde de en bedre kontakt med fosterbarna. Han var ikke så godt forberedt på kontakten med biologiske foreldre i starten, blant annet fordi han ville redde noen av fosterbarna ved å beskytte dem fra foreldrene. Etter hvert la han fra seg sin romantiske forestilling om å redde fosterbarna. Han fortalte:

Jeg tenkte kanskje aldri at dette med samarbeid og samvær med foreldrene for eksempel, kontakt med de som har gjort disse ungene så mye vondt, at det skulle ha vært så mye av det..

Som erfaren fosterfar hadde han fått en forståelse for viktigheten av å få til et samarbeid med biologisk familie. Han ville finne en balanse i møtet med de biologiske foreldrene, ved på den ene siden ikke å unnskyldte handlingene deres, og på den andre siden ikke dømme dem som foreldre.

Mia (KFF) fortalte om ulike opplevelser knyttet til samarbeidet med biologisk familie. For den første plasseringen var biologisk mor en samarbeidspartner, som hun allierte seg med. Hun fikk mye ny informasjon om ungdommen fra henne. Samarbeidet med biologisk mor til det andre fosterbarnet, med minoritetsbakgrunn, var vanskeligere. Fostermor har måttet sette grenser for moren, etter at hun ifølge fostermor ringte datteren og sa:

Du må ikke tro at hun er glad i deg og hun gjør det kun for pengene. Hun tjener masse penger og bygger ut huset nå for de pengene.

Samvær måtte følgelig foregå et annet sted enn i fosterhjemmet. Dette gjorde samarbeidet med biologisk mor vanskelig.

For Elsa og Kai (KOF) representerte biologisk familie noe av kontinuiteten som manglet i saken for øvrig – fra barneverntjenestens sin side:

Den eneste som har fulgt opp helt til nå (...) det var bestemoren. Det gjør forsåvidt moren også. Men hun (bestemor) er den som har kommet hvert år mens moren plutselig har vært borte tre år.

Elsa og Kai ga, i likhet med Ole (SFF), uttrykk for at biologisk familie selv måtte ta initiativ til kontakt. Elsa (KOF) sa at det ikke var hennes jobb å sørge for at de besøkte fosterhjemmet. I praksis inngikk hun selv en avtale med mor om at hun kunne komme på besøk månedlig. Det var i den tiden som hele barneverntjenesten, ifølge fostermor, var sykmeldte.

Fosterdatteren til Ina (KOF), og de som fosterfamilie, hadde jevnlig kontakt med biologisk familie. Ifølge Ina tok fosterbarnet initiativ til å besøke moren, og han styrte selv kontaktens omfang.

Fedrene var nesten fraværende i informantenes fortellinger om kontakt med biologisk familie. Mor, bestemor eller tante var oftest de som de hadde kontakt med.

4.2.5 Oppsummering

Ifølge informantene hadde arbeidsbetingelsene deres betydning for fosterbarnets situasjon på fire områder: fosterbarnets skader og fosterhjemmets behov for forsterkning og oppfølging, fosterbarnets tilhørighet til fosterfamilien, fosterbarnets behov for forutsigbarhet og relasjon til biologisk familie.

Enkelte av informantene (SFF og KFME) antydte en sammenheng mellom fosterbarnas behov og de skadene de var utsatt for før plasseringen. Det dreide seg blant annet om å ha vært mye overlatt til seg selv og ikke ha fått nødvendig oppfølging som barn. Denne sammenhengen påvirket igjen deres arbeidsbetingelser, i form av behov for forsterkningstiltak og oppfølging.

Noen av informantene (SFF og KFME) vektla arbeidsbetingelsens betydning for fosterbarnas tilhørighet til fosterfamilien. Det gjaldt spesielt i overgangen til ettervern for fosterbarna i statlig og kommunalt forsterket fosterhjem. Rammene ble endret fra statlig til kommunalt fosterhjem, og fra kommunal plassering med forsterkning til kommunal plassering uten

forsterkning. Noen av informantenes fosterbarn, som hadde vokst opp i fosterhjemmet, hadde ifølge informantene (KFUF og KFUF) skiftet etternavn og ville bli adopterte.

Betydningen av å skape forutsigbarhet for fosterbarna og arbeidsbetingelser som fosterhjem, ble vektlagt av de statlige (SFF) og de kommunale forsterkede informantene (KFUF). De statlige informantene opplevde en forutsigbarhet i statlige rammer, noe som de mente hadde en positiv innvirkning på fosterbarna. Ifølge en informant (KFUF) bidro barneverntjenestens forsterkningstiltak til å skape en forutsigbarhet for fosterbarnet, mens manglende forutsigbarhet i forsterkningen bidro til å skape uforutsigbarhet for fosterbarnet ifølge en annen informant (KFUF).

Betydningen av informantenes relasjon til biologisk familie ble vektlagt ulikt. De statlige informantene (SFF) fortalte om lite til ingen kontakt med biologisk familie. Ifølge en av informantene var heller ikke ungdommen så interessert i kontakt. Enkelte av informantene kunne ikke ha kontakt med biologisk familie, på grunn av deres og ungdommens utsatte posisjon. De informantene som var fosterforeldre til ungdom med minoritetsbakgrunn (SFF og KFUF) hadde minst kontakt med biologisk familie. En kommunal informant (KFUF) hadde på eget initiativ tatt kontakt med mødrene til begge fosterbarna. Hun innledet et samarbeid til den ene moren, som ga henne informasjon som manglet ellers i saken. For noen av de kommunale informantenes uten forsterkning (KFUF) representerte biologisk familie noe av kontinuiteten som manglet fra barneverntjenestens side. Disse informantene styrte selv kontakten mellom fosterbarnet og biologisk familie. Fosterbarnet til en annen informant (KFUF) tok selv initiativ til kontakt med biologisk familie, noe som informanten var opptatt av å støtte opp under.

5 Diskusjon

I dette kapitlet vil jeg først drøfte egne funn i lys av aktuell kunnskap på feltet. Deretter vil jeg drøfte resultatene ved hjelp av profesjonsteori og Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell, som presentert i kapittel 2. I tillegg vil jeg benytte meg av supplerende teoretiske perspektiver innenfor profesjonsteori, samt vise til mer utfyllende beskrivelser av forskningen på feltet. Til sist vil jeg løfte fram systemteorien i analysen av rammebetingelser som fosterhjem.

5.1 Egne funn sett i lys av tidligere forskning

Er undersøkelsens funn sammenfallende eller forskjellig fra andre forskningsresultater? Hva er denne studiens bidrag til den kunnskapen som finnes fra før på feltet?

5.1.1 Om profesjonaliseringens betydning for informantene

Informantene antas å være ulikt preget av utviklingstrekk i fosterhjemsomsorgen, noe Backe-Hansen m.fl. (2013) påpeker i sin rapport. Enkelte av de plasserte ungdommene i de statlige og kommunalt forsterkede fosterhjemmene ville tidligere kanskje bodd på institusjon i stedet. Forskerne skilte mellom kvalifiserte og forsterkede kommunale fosterhjem i rapporten. Forskjellen handlet om at fosterhjem kunne forsterkes i form av kvalifisering, for eksempel gjennom ekstra veiledningstiltak, eller forsterkning i form av frikjøp, ekstra utgiftsdekning og/eller avlastning (Backe-Hansen m.fl., 2013). De kommunale informantene med forsterkningstiltak var forsterket ved delvis eller fullstendig frikjøp fra ordinært arbeid. Det ene fosterhjemmet var i tillegg forsterket gjennom veiledningstiltak og avlastning.

Nyere utenlandske og norske funn knyttet til en utvikling i retning mot en økende profesjonalisering av fosterforeldrerollen (Backe-Hansen m.fl., 2013; Brown, 2014; Schofield m.fl., 2013), kan gjenspeiles i mine funn knyttet til de statlige og kommunalt forsterkede informantenes beskrivelser av sine arbeidsoppgaver. Enkelte av de statlige informantene snakket om betydningen av å være profesjonelle fosterforeldre. For dem handlet det om at de skulle være ekte samtidig som de var profesjonelle, og de ville ikke skille på disse dimensjonene. Funnene gjenspeiler det Schofield m.fl. (2013) fant om å kombinere ulike roller som fosterforelder, noe som jeg kommer tilbake til i neste avsnitt.

De statlige informantene hadde møtt andre fosterforeldre som de mente var uegnet til oppdraget. Disse ble beskrevet på en måte som lignet på beskrivelsen av barnevernsforeldre som flytter fra en kommune til en annen for å starte på nytt. De statlige informantene fikk mest opplæring, både ved oppstart og underveis. En av de statlige informantene var spesialisert i oppgaven som fosterforelder, for en spesiell type ungdommer. Som profesjonell kunne han kreve lønn for oppdraget, også etter at ungdommene flyttet ut. Funnene støtter opp under Haviks (2013) resultater om at dagens fosterforeldre var opptatt av lønn.

For en av de informantene som var kommunalt forsterket, var det å være fostermor en fulltidsjobb. Hun valgte å være fosterhjem som et karrierevalg, og hun var opptatt av å tilegne seg kompetanse som fostermor. For de statlige informantene, og til en viss grad for de kommunale med forsterkningstiltak, var det naturlig å snakke om oppgavene deres som arbeidsoppgaver, mens det begrepet var unaturlig og fremmed for de informantene uten forsterkningstiltak. Arbeidsoppgavene ble beskrevet som omfattende og allsidige av informantene som var statlige og kommunalt forsterket. Mens informantene tilknyttet Bufetat relaterte arbeidsoppgavene som fosterforeldre til gode kommunikasjonsferdigheter, satte de kommunale informantene med forsterkningstiltak arbeidsoppgavene i sammenheng fosterbarnas behov. De kommunale informantene uten forsterkningstiltak beskrev (arbeids)oppgavene på linje med det å være foreldre til egne barn. Denne spenningen mellom den profesjonelle og den ikke-profesjonelle dimensjonen i ulike typer fosterhjem fremkommer ikke så tydelig i annen forskning. I denne undersøkelsen kommer spenningen til uttrykk i informantens beskrivelser av godkjenningsprosessen, opplæringen, (arbeids)oppgaver, samarbeid med profesjonelle og med biologisk familie.

5.1.2 Om informantenes arbeidsbetingelser

Informantenes opplevelser av deres arbeidsbetingelser samsvarte delvis med Bufdirs (2014) funn knyttet til at statlige fosterhjem hadde en normal årslønn i arbeidsgodtgjøring, med god tilgang til veiledning og avlastning. De kommunale fosterhjemmenes arbeidskontrakt med kommunen var preget av uforutsigbarhet og fosterforeldrenes forhandlingsevne til å inngå gode arbeidsavtaler (Bufdir, 2014). Det var store forskjeller i den beskrivelsen informantene ga av oppfølgingen de fikk fra henholdsvis barneverntjenesten og Bufetat. De beskrev også store forskjeller i arbeidsbetingelser som lønn, fritid og faglig støtte. Videre pekte funnene på

forskjeller innenfor de to ulike gruppene av kommunale informanter, mens det var mange likheter for de statlige informantene.

De statlige informantene var ansatt og godkjent av Bufetat. Godkjenningen fra barneverntjenesten opplevdes av enkelte av de statlige informantene som overflødig. Rammene deres ble endret når den plasserte ungdommen fylte 20 og måtte ut av fosterhjemmet. Da var det den kommunale barneverntjenesten som overtok, og rammen ble endret fra statlig til kommunal. Ifølge informantene var det ikke en selvfølge for alle kommunene at de fikk betalt for videre oppfølging av ungdommen. En kommunal informant med forsterkning vektla sammenhengen mellom en god kjemi med barneverntjenestens saksbehandler og en stabilitet i forsterkningstiltak i form av delvis frikjøp fra ordinært arbeid. Den andre kommunale informanten med full forsterkning opplevde at forsterkningen falt bort da fosterbarnet ble myndig. Funnene tyder på en usikkerhet i rammer i overgangen til ettervern både for de statlige og de kommunale informantene med forsterkningstiltak. De kommunale informantene uten forsterkningstiltak opplevde en stor forutsigbarhet i nåværende rammer, og hadde en stor grad av autonomi i rollen som fosterforeldre.

De kommunale informantene uten forsterkningstiltak ga uttrykk for å være like fornøyd med arbeidsbetingelsene som de statlige. For de statlige informantene var det å være fosterforeldre jobben deres, mens de kommunale informantene uten forsterkning hadde full jobb ved siden av, og definerte ikke fosterhjemsoppdraget som arbeid. Rollene som enten profesjonelle fosterforeldre eller ikke-profesjonelle fosterforeldre syntes å være tydelige for disse gruppene av informantene. For en kommunal informant med forsterkningstiltak var det å være fosterforelder en jobb og ikke jobb på samme tid, noe som kan gjenspeile en rollekonflikt. For de kommunale informantene uten forsterkningstiltak var ikke rollen som profesjonelle fosterforeldre fremtredende. Rollen som kjærlig forelder var den de identifiserte seg mest med. Det kan tenkes at de statlige informantene fikk hjelp til å håndtere flere roller, og til å forstå hvordan rollene utfyller hverandre, som Schofield m.fl. (2013) vektla i sin forskning. Dette er funn som ikke fremkommer på samme måte i norsk forskning på feltet.

Sentrale forskere på feltet, som Sinclair (2010) og Andersson (2009), viste til betydningen av kjennetegn ved fosterforeldrene for plasseringens stabilitet og relasjoner til biologiske foreldre. Egne funn fremhever betydningen av informantenes rammebetingelser for utøvelsen

av fosterforeldrerollen. Dette kommer til uttrykk i likhetene og kontrastene mellom de ulike gruppene av informanter, i deres beskrivelser av arbeidsbetingelser som fosterhjem.

5.1.3 Om informantenes syn på forhold av betydning for fosterbarnets situasjon

Buudir fant at det ofte ikke var en sammenheng mellom forsterkningstiltak på den ene siden og fosterbarnas behov på den andre siden (2014). Egne funn er delvis sammenfallende med funnene til Buudir (2014), da informantene satte egen uforutsigbarhet og sårbarhet som fosterforeldre i sammenheng med manglende forutsigbarhet for fosterbarna. Det gjaldt både for de statlige og de kommunalt forsterkede informantene.

To av informantene vektla betydningen av endrede rammer i overgangen til ettervernstiltak, og den uforutsigbarheten dette skapte både for informantene og deres fosterbarn. For en av de statlige informantene opplevdes det som om å hjelpe ungdommene nesten i mål, da de som fosterforeldre ikke fikk lønn for å følge opp ungdommen utover fylte 20 år.

Backe-Hansen (2013) fant at grunnlaget for flytting i fosterhjem var kjennetegn ved omsorgssituasjonen og foreldrene. For bare et fåtall av sakene var årsaken knyttet til det enkelte barnet, uansett alder ved plassering (Backe-Hansen, 2013). Enkelte av de statlige og kommunale informantene med forsterkningstiltak viste i min studie til en sammenheng mellom deres arbeidsbetingelser og fosterbarnas behov for oppfølging, og begrunnet forsterkningen i fosterbarnets skader. Funnene kan sammenlignes med Kojans (2010) funn knyttet til klasseskiller og institusjonsplasserte barn som problembærere. Hun satte spørsmålstegn ved hvordan det opplevdes for barn å defineres som problembæreren da problemet hadde oppstått som en følge av omsorgssvikt. Overført til mine funn kan det settes spørsmålstegn ved hvordan det er for barnet at forsterkningen måles i barnas ”skadeomfang”, når det er som en følge av omsorgssvikt.

For noen av de statlige informantene var kontakten med biologiske foreldre noe av den vanskeligste oppgaven som fosterforeldre. Funnene er sammenfallende med en brukerundersøkelse blant fosterforeldrene (Synovate, 2010). Flere av de kommunale informantene beskrev et godt samarbeid med biologisk familie. For en av informantene var biologisk mor noen hun hadde alliert seg med, i mangel av støtte fra barneverntjenesten. For andre representerte familien noe av kontinuiteten som manglet ellers i saken. Blant

informantene hadde de kommunale fosterhjemmene uten forsterkning mest kontakt med biologisk familie, og minst kontakt hadde de informantene med fosterbarn med minoritetsbakgrunn. Sistnevnte gjaldt både for en statlig og en kommunal informant med full forsterkning. Enkelte av informantenes beskrivelser av kontakten med biologisk familie var sammenfallende med svenske fosterforeldres komplementære funksjon og rollen som erstatningsforeldre (Höjer, 2007). Egne funn knyttet til statlige og kommunale informanternes opplevelser av samarbeid med biologisk familie fremkommer ikke på samme måte i annen forskning.

5.1.4 Studiens bidrag

Sammenlikningen av funnene med resultater fra tidligere forskning viser lignende beskrivelser av fosterforeldres arbeidsbetingelser på noen av områdene, men samtidig er det enkelte forhold som nyanseres i min studie. Et av disse forholdene dreier seg om betydningen av den profesjonelle og ikke-profesjonelle dimensjonen i arbeidsbetingelsene i ulike typer fosterhjem. Et annet forhold som nyanseres handler om betydningen av informantenes håndtering av ulike roller, avhengig av den institusjonelle rammen de tilhører. Videre viser resultatene ulike sammenhenger mellom arbeidsbetingelser som fosterhjem og fosterbarns situasjon, fra informantenes perspektiv. Samlet sett peker disse nye momentene på rammebetingelsenes betydning for utøvelsen av fosterforeldrerollen, mer enn trekk ved den enkelte informanten.

5.2 Drøfting av den profesjonelle og den ikke-profesjonelle dimensjonen

Spenningen mellom dimensjonene profesjonell og ikke-profesjonell gjenspeiles i deler av informantenes beskrivelser av opplæringen, arbeidsoppgavene, ansettelsesforholdet og samarbeidet med profesjonelle. Spenningene gjenspeiler motsetningsforholdet mellom dimensjonene, som er referert til i kapittel 2. Kategoriene er informantenes beskrivelser knyttet til jobb/oppgaver, ansatt/ikke ansatt, trygg økonomi/idealist, arbeidsoppgaver/oppgaver, profesjonell ettervern/livslang relasjon, behov for faglig støtte og opplæring/egenkompetanse, avlastning/fritid, samarbeid med andre profesjonelle/selvstendighet. Selv om de er satt opp som motsetninger, finnes det også nyanser innenfor dikotomiene for de ulike gruppene av informantene.

5.2.1 Profesjonalitet og tillit som statlige fosterforeldre

De statlige informantene er ansatt i Bufetat med en fem års kontrakt. Stillingen som fosterforelder er jobben deres. Deres arbeidsoppgaver beskrives som omfattende og allsidige. Enkelte beskriver i tillegg et personlig engasjement for arbeidet som fosterforeldre, og er opptatte av å være ekte i sitt forhold til ungdommene som profesjonelle fosterforeldre. De statlige informantene har vært kommunale fosterforeldre tidligere, og de gir uttrykk for å trives bedre som statlige fosterforeldre. Enkelte av informantene har behov for avlastning for å kunne kombinere jobb og familie, og bruker nettverket sitt til dette. Videre har de behov for faglig støtte/veiledning fra konsulent og andre kollegaer i tiltaket. Når det å være fosterforeldre er jobben deres, er det naturlig for enkelte av informantene at de får lønn når ungdommene flytter ut av tiltaket og går over på ettervern. De har blitt møtt med negative holdninger fra kommunalt ansatte når det gjelder videre betaling. Da ønsker de å bli profesjonelle. En av de statlige informantene sammenligner seg selv med barnets saksbehandler og forventer å tjene det samme som henne. Teorier om sosiale sammenlikninger antar at individer er opptatt av hva de selv oppnår sammenliknet med andre, og at disse sammenlikningene har betydning for holdninger og atferd (Mastekaasa, 2008). Saksbehandler fungerer som sammenlikningsstandard for informanten. Ifølge Mastekaasa (2008) synes det å være en tendens til at personer sammenlikner seg med andre som er lik dem selv på relevante måter, for eksempel andre i samme arbeidsgruppe eller personer med samme yrke i andre organisasjoner (ibid.). Videre nevner han teori om fordelingsrettferdighet som tar utgangspunkt i den enkeltes antakelse om forholdet mellom de belønninger man får, og den innsats man yter (Mastekaasa, 2008:309). For informanten kan utsagnet være et uttrykk for lønnstap som fostermor, eller at hun blir underkjent. Hun forventer å være på linje med andre profesjonelle i systemet og med barnets saksbehandler i denne sammenhengen.

Det som Grimen (2008) refererer til når det gjelder tillit til profesjonelle, kan gjenspeiles i noen av de statlige informantenes beskrivelse av samarbeidet med skolen. Som erfarne fosterforeldre, som i tillegg kjenner best barnets behov, forventer de å bli møtt med respekt og å bli hørt. En annen statlig informant beskriver hvordan konsulenten fra Bufetat alltid er med ham på møter som omhandler ungdommen. Konsulentens tilstedeværelse innbyr til tillitt og autoritet i kraft av hans stilling som ansatt i et statlig tiltak, med ansvar for fosterhjemmet. Et uttrykk for det som Grimen (2008) betegner som det motsatte synet på profesjoners virkninger på tillit i samfunnet, kan gjenspeiles i en statlig informant sitt møte med kommunen som ifølge informanten ikke ville ta kostnadene ved ettervern. Den holdningen

bygger ifølge ham på sterke modernitetskritiske antakelser. Det handler om en skepsis til at profesjoner tar over oppgaver som tidligere ble håndtert i familie, naboskap eller lokalsamfunn. Dette fører blant annet til klientifisering (Grimen, 2008).

To av tre statlige informanter og en kommunal forsterket informant er menn, mens to av tre kommunale informanter uten forsterkning og en kommunal informant med forsterkning er kvinner. Det er spesielt de statlige og de kommunale informantene med forsterkning, som snakker om betydningen av å være profesjonelle fosterforeldre. Er det mer legitimt for mannlige fosterfedre å snakke om en profesjonalitet enn for kvinnelige fosterforeldre?

5.2.2 Betydningen av kjønn i kommunalt forsterket fosterhjem

For en av de kommunalt forsterkede informantene handler det å være fostermor om å være ansatt og ikke-ansatt på samme tid, da hun definerer sitt virke som fostermor både som profesjonelt og ikke-profesjonelt. Hun måtte kjempe for å få full forsterkning, og reagerte negativt på at forsterkningen ble tatt vekk da det gikk bedre med ungdommen. Ifølge denne informanten kunne lønn for strevet veie opp for utfordringene. Hun vektla inkludering i egen familie samtidig som hun hadde behov for avlastning. Informanten skilte mellom selvsagte oppgaver og ikke-selvsagte oppgaver som fostermor. Hun hadde blitt møtt med holdninger om at hennes virke som fostermor er basert på veldedighet. Det kan settes i sammenheng med det som Mastekaasa omtaler som ”altruistiske belønninger”; at man gjennom arbeidet er til nytte for andre mennesker eller for samfunnet generelt (Mastekaasa 2008:307). Denne ideen kan bli forsterket fordi fostermor er kvinne og de forventningene som legges i kjønn. Dahle skriver om ideen om omsorgskompetanse som tidligere ble forstått som en medfødt kvinnelig egenskap. Tenkemåten har neppe forsvunnet helt, men kan i stedet ha tatt nye former (Dahle, 2008).

5.2.3 Den ikke-profesjonelle dimensjonen som kommunalt fosterhjem uten forsterkning

De kommunale informantene uten forsterkningstiltak identifiserte seg mest med den ikke-profesjonelle dimensjonen ved det å være fosterforeldre: å være fosterforeldre var ingen jobb for dem. De omtalte følgelig ikke oppgavene sine som arbeidsoppgaver, og de skilte ikke på foreldreoppgaven og fosterforelderoppgaven. Ifølge disse informantene representerte de selv forutsigbarheten for fosterbarna, uavhengig av barneverntjenesten som de ikke trengte til hverken støtte, oppfølging eller avlastning. En informant ga uttrykk for at godtgjørelsen på 1

KS og utgiftsdekningen gjorde det økonomiske lettere å påta seg oppdraget som fosterforelder. Samtidig var hun opptatt av at ungdommen ikke skulle ha følelsen av å bo på nåde. For denne informanten var det viktig at ungdommene fikk følelsen av å bety noe for noen uavhengig av penger. En annen informant beskriver den stigmatiseringen fosterbarnet var utsatt for knyttet til betaling av fosterforelder. Dette var ifølge informanten med på å skille ut fosterbarnet fra andre barn. Informantenes beskrivelser gjenspeiler det som Lorentzen og Helland (2013) omtaler som ”den frivillige innsatsens regulering av moralsk ansvarsfølelse innenfor lokale fellesskap” (Lorentzen og Helland, 2013:145). Den bygger på en antakelse om at profesjonene bidrar til å svekke kulturelle bånd, og forsterker følelser av fremmedgjøring og isolasjon. I stedet vektlegges fellesskapets og ansvarsfølelsens betydning (ibid.). I lys av denne teorien kan profesjonaliserte fosterforeldre bidra til å fortrenge sivilt engasjement og erstatte nære omsorgsrelasjoner med fjerne og fagliggjorte rettigheter.

5.3 Drøfting av roller og funksjon som profesjonelle versus ikke-profesjonelle fosterforeldre

Informantenes ulike roller som profesjonell/ikke-profesjonell kommer i mine funn spesielt til uttrykk i den betydningen informantenes arbeidsbetingelser har for fosterbarnas situasjon. I det følgende vil jeg drøfte hvordan fosterforeldres rolle, som henholdsvis profesjonell og ikke-profesjonell, kan ha betydning for fosterbarnas situasjon. Det vil jeg gjøre ved å ta utgangspunkt i det relasjonelle aspektet ved profesjoner (Måseide, 2008; Smeby, 2013; Vågan og Grimen, 2008), samt drøfte hvordan informantenes posisjonering og kategorisering av fosterbarna kan være påvirket av deres rammebetingelser.

5.3.1 Profesjonelle fosterforeldre og fosterbarnas ”skadeomfang”

De statlige informantene er ansatt i Bufetat. Fosterhjemmene beskrives som såkalte ”profesjonelle fosterhjem” (Ofstad og Skar, 2009). Enkelte av informantene har vært med på å utarbeide tiltaket i en tidlig fase. I følge Måseide (2008) må det, for å få til profesjonell praksis og samhandling, etableres profesjonelle og institusjonelle rammer som deltakerne er delaktige i og aksepterer.

Ifølge en statlig informant antas fosterbarna i statlige fosterhjem å være mer belastet enn fosterbarna i kommunale fosterhjem. Som tidligere kommunalt fosterhjem har han en erfaring med et fosterbarn som var like belastet som en ungdom i statlig fosterhjem, men uten

forsterkningstiltak i fosterhjemmet. En annen statlig informant beskriver fosterhjemmet sitt som spesialisert, og kanskje det eneste fosterhjemmet i landet med den type kompetanse. Spesialiseringen kan sammenlignes med en slags ekspertfunksjon som i henhold til Vågan og Grimen (2008) utgjør grunnlaget for profesjonell intervensjon. De statlige fosterbarna er på forhånd definerte til å ha problemer eller spesielle behov, som hører inn under fosterhjemmets spesialområde. Informanten er en ekspert når det gjelder fosterbarnet, som antas å ha større problemer enn barna i de kommunale fosterhjemmene. Dette illustrerer det relasjonelle aspektet ved ekspertfunksjonen (Smeby, 2013). Noen av informantene inntar en posisjon som innebærer å ta avstand til ungdommen samtidig som de er ekte overfor dem. Dette gjør de for å beskytte seg selv ved ikke å komme for nær ungdommene, samt for å ha overskudd til å stå i fosterforeldrerollen over tid.

Fosterbarna blir av enkelte av de statlige informantene kategorisert som skadet, som en følge av å ha levd under omsorgssvikt over tid. De mener at hjelpetiltak prøves for lenge på grunn av vektlegging av det biologiske prinsippet. Skadene blir følgelig store – av og til så store at ungdommene ikke egner seg i familiebaserte tiltak.

En kommunal informant uten forsterkning var preget av den problemfokuserende kunnskapen hun hadde fra før om fosterbarn. Hun hadde sett hvor vanskelig det var og turte først ikke å påta seg et slikt oppdrag. Hun fikk motsatt opplevelse da hun likevel ble fostermor for en ungdom, som hun beskriver som en snill og god jente det er lett å bli glad i. Backe-Hansen (2013) påpeker i sin rapport at forståelsen av fosterbarna kanskje i for stor grad er preget av de problematiske sidene ved å være fosterbarn: ”Det er langt mindre vanlig å ha et helhetlig bilde av hvem fosterbarna er der både problemer, ressurser, interesser og tilværelsen på dagliglivets viktigste arenaer alle inngår i et nyansert bilde” (Backe-Hansen, 2013:51).

5.3.2 Profesjonelle og ikke-profesjonelle roller og fosterbarnas behov

Utvalgets kommunale informanter med forsterkningstiltak er delvis eller fullt forsterket. Et av fosterbarna ble plassert som liten, mens de andre fosterbarna ble plassert som ungdommer. For informanten med det yngste fosterbarnet har arbeidsbetingelsene gjort at det alltid har vært noen hjemme om ettermiddagene. Begge ungdommene i det andre forsterkede fosterhjemmet har bodd i andre fosterhjem tidligere. Informanten beskriver plasseringene som krevende, og frikjøp fra vanlig jobb har vært nødvendig. Rammene har muliggjort en tett

oppfølging av ungdommene. Som forsterket fosterhjem kompenserte informanten for ungdommenes skader.

Posisjonen som henholdsvis profesjonell og ikke-profesjonell på samme tid i de kommunalt forsterkede fosterhjemmene gjenspeiles i funnene. En informant gir tydelig uttrykk for at han ikke kan være fagperson hjemme. Selv om han er faglært i rollen som fosterfar, er han ikke i posisjon til å lære opp sin ektefelle. Videre mener han at rollen som fosterfar gir ham lettere tilgang til hjelpeapparatet enn rollen som privatperson. Kampposisjonen til en annen informant synliggjøres ved at hun årlig må kjempe og forhandle med barneverntjenesten, for å beholde forsterkningen.

En kommunal forsterket informant kategoriserer sine fosterbarn som skadet i hennes beskrivelser av ungdommenes behov, som en følge av å ha levd over tid i en omsorgssviktende situasjon. I tråd med Måseide (2008) kan disse kategoriene eller ”representasjoner” sees på som noe kollektivt, noe som hører til profesjonen og institusjonen. De er med andre ord ikke den enkelte fosterforeldres eiendom. Informanten må for eksempel dokumentere ungdommenes sammensatte behov for å beholde forsterkningen. Disse behovene må vedvare dersom forsterkningen skal opprettholdes. Fosterbarnet til en annen kommunal forsterket informant forblir i fosterbarnrollen, selv om informanten mener at noen av vanskene kunne vært unngått dersom han var blitt adoptert. En adopsjon i løpet av de to første årene av plasseringen kunne på den ene siden ha bidratt til at mange av vanskene i ungdomsårene kunne vært unngått. På den andre siden hadde informanten mistet rettighetene og forsterkningen som fosterforelder. Forsterkningen befester fosterbarnets situasjon, både ved at det ikke blir adoptert samt at problemene må vedvare for at forsterkningen kan opprettholdes.

5.3.3 (Foster)foreldrerollen og rollen som fosterbarn/adoptivbarn

Funnene viser at de kommunale informantene uten forsterkningstiltak ikke skiller på fosterforeldrerollen og foreldrerollen på samme måte, som noen av informantene i de to andre gruppene gjør. Enkelte av informantene opplever barneverntjenestens to oppfølgingsbesøk i året og besøk av tilsynsfører fire ganger i året som unødvendig, fordi fosterbarnet er som en del av fosterfamilien. Ifølge informantene vil hun heller være adoptert enn ha status som fosterbarn. Hun vil ta saken i egne hender og bestemme det selv da hun blir myndig. I rollen

som fosterbarn skiller hun seg ifølge informanten ut, og hun misliker dette. Dersom hun var adoptert, ville posisjonen til fosterforeldrene endre seg formelt.

5.4 Diskusjon av sammenhenger mellom informantenes arbeidsbetingelser og fosterbarnas situasjon

I det følgende vil jeg, i lys av Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell (1979), drøfte hvordan arbeidsbetingelsene virker inn på fosterbarnas situasjon, fra informantenes perspektiv. I tråd med denne modellen utgjør informantenes arbeidsbetingelser eksosystemet, mens mikrosystemet innebærer konsekvenser for fosterbarnas situasjon.

5.4.1 Tiltakets trygghet

De statlige informantene vektla sammenhengen mellom forutsigbarhet og trygghet som fosterforeldre og muligheten til å skape trygghet og forutsigbarhet for fosterbarna. Både det å ha en langvarig kontrakt, samt å være del av en veiledningsgruppe, bidro til en trygghet og forutsigbarhet i arbeidsbetingelsene. Å være del av en veiledningsgruppe hadde en egenverdi, da det handlet om bevisstgjøring knyttet til hvordan informanten ville gjøre jobben sin som fosterfar. Et positivt menneskesyn bidro blant annet til at han så utviklingsmulighetene hos ungdommene.

En annen statlig informant vektla sammenhengen mellom ekstrem sårbarhet de opplevde som tidligere kommunalt fosterhjem og en tilsvarende uforutsigbarhet for fosterbarna. Selv hadde de en opplevelse av at de gjorde en bedre jobb innenfor tiltaket enn de ville ha gjort i et kommunalt fosterhjem, selv med den erfaringen og kunnskapen de nå hadde. Lite kontakt med saksbehandler skapte en utrygghet i motsetning til kontinuerlig oppfølging og støtte av tiltakets konsulent, som skapte trygghet.

5.4.2 Forsterkningens betydning

De kommunale informantene med forsterkningstiltak vektla, i likhet med de statlige fosterhjemmene, sammenhengen mellom en forutsigbarhet i arbeidsbetingelsene og muligheten til å skape forutsigbarhet for fosterbarna. Avtalen om økonomisk forsterkning gjaldt bare for ett år av gangen for en av informantene, mens det var klart at fosterbarnet skulle fullføre videregående skole. Eksempelen viser en manglende sammenheng mellom forsterkningens varighet og fosterbarnets behov, noe som ifølge informanten bidro til å skape

en uforutsigbarhet. Ifølge en av informantene førte forsterkningen til at fosterbarnet trivdes i fosterhjemmet, da fosterbarnet profitterte på den faglige støtten og oppfølgingen fosterforeldrene fikk.

En annen kommunal informant med forsterkning antydte en sammenheng mellom sine arbeidsbetingelser og fosterbarnets skader. Hun antydte også en sammenheng mellom gode arbeidsbetingelser og daglig oppfølging av fosterbarnet, for at det skulle bli selvstendig på sikt. Videre mente hun at det var en sammenheng mellom bedre tilrettelegging av fosterhjemstiltaket og rekruttering av ressurssterke fosterforeldre, noe som igjen ville føre til mer stabilitet i plasseringene. For denne informanten handlet det om en fullverdig ansettelse med bl.a. forsikringer, pensjoner og ferie. Til slutt antydte hun en sammenheng mellom å definere oppdraget som arbeid og distanse til fosterbarnet. Fosterbarnet måtte ikke få innsyn i informantens rettigheter, betaling og forpliktelser som fosterhjem.

5.4.3 Økonomisk trygghet og forventninger

For en kommunal informant uten forsterkning var det en sammenheng mellom økonomisk kompensasjon og fosterfamiliens totalsituasjon, ved at oppdraget som fosterforeldre ikke medførte ekstra utgifter. På den måten mente informanten at fosterbarnet betalte for seg selv – det gikk for eksempel ikke økonomisk utover informantens egne barn.

Enkelte av de kommunale informantene uten forsterkning fortalte om en usikkerhet knyttet til forventninger. De kunne ha trengt mer støtte i en tidligere fase. Som erfarne (foster)foreldre så de en sammenheng mellom en stabilitet og egnethet i saksbehandlerrollen og kvaliteten på oppfølgingen. Selv mente de at de manglet nødvendig ”arbeidserfaring” da de påtok seg oppdraget som fosterforeldre.

5.5 Foreldre-familiesystem

I min studie utgjør foreldre-familiesystemene fosterforeldre, biologiske foreldre og fosterbarnet. Hvordan påvirker systemene hverandre og relasjonene mellom systemene (mesosystem)? I det følgende vil jeg drøfte på hvilken måte mesosystemet har betydning for fosterbarnet med tanke på foreldre-familiesystem i de ulike typer fosterhjem. Videre vil jeg vise til forhold ved ekso- og makrosystemet og innvirkningen det har på foreldre-familiesystemet.

5.5.1 Avstand til biologisk familie og fosterbarnets sårbarhet

De statlige informantene hadde liten kontakt med fosterbarnets biologiske familie. Ifølge en av informantene var ungdommen ikke interessert i å ha kontakt med biologisk familie til tross for at familien hadde forsøkt å oppnå en kontakt med ungdommen gjennom informanten. Informanten kunne imidlertid ikke tvinge ungdommen til å ta kontakt, og mente at biologisk familie som ansvarlige voksne måtte fortsette å prøve å få kontakt på egenhånd. For en annen statlig informant, som på nåværende tidspunkt ikke hadde kontakt med ungdommens familie av sikkerhetsmessige hensyn, var foreldrekontakten noe av det vanskeligste og mest utfordrende i rollen som fosterforeldre. Samtidig så han på denne kontakten som nødvendig og som nøkkelen til kontakt med fosterbarna. Den erfaringen hadde han fått som tidligere kommunal fosterfar. Anderssons (2009) funn støtter opp under betydningen av fosterforeldre – foreldrerelasjonen, som synes å være nært knyttet til fosterforeldre – fosterbarn relasjonen, og at fosterforeldrenes sensitivitet og aksepterende holdning har større betydning for vellykkete plasseringer enn det man tidligere har trodd.

Når mye av skylda for fosterbarnas skader legges på biologiske foreldre, kan dette være et uttrykk for ansvarsfraskrivelse i rollen som statlige fosterforeldre. Når det er brysomt for de statlige profesjonelle å ha kontakt med foreldrene, kan det også handle om å ikke komme for nær ungdommene for å beskytte seg selv. Dette vil i såfall være i tråd med deres identifisering med rollen som profesjonelle fosterforeldre i motsetning til de kommunale uten forsterkning, som identifiserte seg mest med rollen som kjærlige og romslige foreldre. En av de statlige informantene påpekte selv den sårbare posisjonen fosterbarnet ble satt i ved 20-års alderen, da kommunen ikke ville ta kostnadene med ettervern. Hvis det i tillegg ikke er blitt jobbet med relasjonen til biologisk familie, hvordan blir det for ungdommen da? Det er et paradoks at ungdommene som del av det mest profesjonelle tiltaket, er mest utsatte i overgangen til voksenlivet.

Hvordan er kontakten mellom foreldrene og barnets saksbehandler og mellom foreldrene og konsulenten i Bufetat (eksosystemet)? I sammenligning av funn fra 1996 og 2012 fant Havik mindre vektlegging av det biologiske prinsipp blant dagens saksbehandlere i barneverntjenesten (2013). Slettebø (2009) fant at foreldrene ofte ikke ble fulgt opp i tilstrekkelig grad av barneverntjenesten etter en omsorgsovertakelse. I tillegg flyttet mange av

fosterbarna tilbake til foreldrene ved myndighetsalderen (Slettebø, 2009). Hvordan virker manglende oppfølging av foreldrene inn på informantenes og barnets kontakt med foreldrene, i etterkant av fosterhjems plasseringen? Videre kan det tenkes at andre forhold i eksosystemet, som en frivillig plassering i motsetning til en plassering mot foreldrenes vilje, spiller en rolle for hvordan informantenes kontakt med foreldrene blir. Fordommer og holdninger i samfunnet ellers mot foreldre som mister omsorgen for barna sine (Slettebø, 2009), som utgjør en del av makrosystemet i Bronfenbrenners modell (1979), vil ha en innvirkning på familiesystemene. Disse fordommene er kanskje enda sterkere når det gjelder foreldre med minoritetsbakgrunn.

5.5.2 Nærvær og fravær av kontakt

De kommunale forsterkede informantenes opplevelser fra samarbeid med biologisk familie handlet om alt fra tett samarbeid til lite eller manglende kontakt. For en av informantene tok samarbeidet med biologisk mor slutt for noen år siden. Før det var det jevnlig kontakt, men det var barneverntjenesten som styrte kontakten og som førte tilsyn under samværene.

En informant tok på eget initiativ kontakt med begge mødrene. De ble ifølge informanten positivt overrasket over å bli kontaktet, da ingen av dem hadde opplevd dette i forbindelse med tidligere plasseringer. Som ny i systemet falt det naturlig for informanten å ta kontakt med mødrene. En av mødrene ga henne den informasjonen som ellers manglet i saken. De inngikk en samarbeidsallianse, noe som hadde en positiv innvirkning på barnet, fordi han hadde de samme konsekvenser/regler i begge hjemmene. Foreldre i saker med omsorgssvikt kan paradoksalt nok være de mest stabile voksenpersoner i barnas liv (Slettebø, 2008).

Fremstillingen av et motsetningsfullt forhold mellom barns og foreldres interesser i barnevernet, kan ifølge Slettebø (2008) ha bidratt til å hindre forsøk på å inkludere begge disse perspektivene i den barnevernfaglige diskursen.

Familien til den andre plasserte ungdommen tilhørte en annen kultur og her var samarbeidet betydelig vanskeligere på grunn av misunnelse knyttet til informantenes økonomi. Samvær kunne følgelig ikke finne sted i fosterhjemmet.

5.5.3 Nærhet til biologisk familie

De kommunale informantene uten forsterkningstiltak organiserte selv mye av kontakten mellom fosterbarna og biologisk familie. Enkelte av informantene erfarte at det biologiske prinsipp ble poengtert på PRIDE-kurset, og inngikk selv en avtale om økt samvær med biologisk mor. De hadde i tillegg kontakt med øvrig familie som bestod av en tante og en bestemor, som representerte en kontinuitet i plasseringen. Videre hadde familiene godtatt plasseringen.

Fosterbarnet til en informant styrte ifølge informanten selv kontakten med biologisk familie. Hun var bevisst på at fosterbarnet skulle få mulighet til å besøke biologisk familie når hun ønsket dette. Videre var hun opptatt av å ta vare på hennes integritet og relasjon til biologisk familie, ved ikke å overta foreldrerollen. Forskningen til Andersson (2009) har vist at positive resultater for unge voksne hadde sammenheng med at fosterforeldrene la til rette for at barna fikk utvikle relasjoner til foreldrene, og at de hadde en åpen holdning til foreldrene. Hun påstod at kjennetegn ved fosterforeldrene kanskje var blitt vektlagt for lite. I praksis betydde det blant annet at fosterforeldrene forsøkte å opprettholde barnets kontakt med den utvidete familien hvis foreldrene var fraværende, og at de omtalte foreldrene på en positiv og aksepterende måte, og at de lyttet til barnets skuffelser. De opprettholdt kontakten hvis barnet flyttet hjem, og hvis det var aktuelt med en ny plassering, ønsket de barnet velkommen tilbake. De unge voksne med de ustabile relasjonene hadde oftere fosterforeldre med en distansert eller restriktiv holdning til foreldrene og som forsøkte å beskytte dem fra skuffelser som møtet med deres familiebakgrunn. Foreldrene til barna med trygge familierelasjoner var mer positive til fosterforeldrene og til fosterhjemsplassingene enn foreldrene i den andre kategorien (ibid.). Det fremstår som uklart om fosterforeldrene til den førstnevnte gruppe ungdommer var restriktive i utgangspunktet eller om de ble det i møte med biologiske foreldre.

5.6 Rammebetingelsenes betydning

Informantene er organisert i statlige og kommunale systemer (suprasystemer). Grensene mellom suprasystemene er flytende i den forstand at ansvarsfordelingen er delt mellom stat og kommune for alle typer fosterhjem (BLD, 2007). Funnene antyder forskjeller og likheter mellom suprasystemene når det gjelder informantenes opplevelser av arbeidsbetingelsene. Dette illustrerer systemets betydning mer enn kjennetegn ved den enkelte informant.

Systemets struktur har betydning for informantenes opplevelser av forutsigbarhet i arbeidsbetingelsene. Denne oppleves mest forutsigbar for de statlige og kommunale fosterhjem uten forsterkning, som har de mest forutsigbare rammebetingelsene. Blant gruppen av kommunale fosterhjem med forsterkning, oppleves det mer usikkerhet knyttet til forventninger om økonomisk forsterkning/ikke-forsterkning, avlastning og faglig støtte. Usikkerheten er knyttet til denne gruppen som suprasystem, på et overordnet nivå. Dette fører til at disse informantene blir mer avhengige av å ha en saksbehandler i barneverntjenesten, som er tilstedeværende og som de hadde en god relasjon til, enn de andre informantene.

I tråd med et systemperspektiv og en gjensidig avhengighet mellom delene i systemet, tyder mye på at endringer i fosterforeldrenes arbeidsbetingelser kan ha innvirkning på fosterbarnas situasjon i fosterhjemmet, men det er kanskje ikke noe som skjer alltid. Samarbeidet med biologisk familie, som en del av arbeidsbetingelsene som fosterhjem, oppleves klarere for de kommunale enn for de statlige informantene. Dette gjelder for de kommunale informantene med og uten forsterkningstiltak. Betydningen av det biologiske prinsipp var mer fremtredende blant de sistnevnte informantene.

6 Konklusjon og anbefalinger

Det unike ved funnene i denne undersøkelsen er likhetene og kontrastene mellom de ulike gruppene av informanter, i deres beskrivelser av arbeidsbetingelser som fosterhjem. Mye tyder på at det er systemet som helhet som har mer å si for utøvelsen av fosterforeldrerollen enn kjennetegn ved den enkelte informant. Dette kommer til uttrykk i analysen av informantenes rolle og funksjon som fosterforeldre tilknyttet statlige og kommunale systemer. Videre tyder funnene på en mulig sammenheng mellom arbeidsbetingelser som fosterhjem og fosterbarnets situasjon, sett fra fosterforeldrenes perspektiv. Betydningen av å skape forutsigbarhet for fosterbarna, blir satt i sammenheng med de statlige og kommunale forsterkede informantenes opplevelse av forutsigbarhet i arbeidsbetingelsene.

Det er blitt reist nye hypoteser og problemstillinger gjennom denne studien og som ikke har, vært så godt belyst tidligere. For det første må temaet undersøkes i mye større omfang. Et større utvalg vil gi mer detaljert og mer nyansert informasjon. For det andre vil det være interessant å få fram barnets syn på opplevelsen av å bo i ulike fosterhjem. For det tredje anbefales det spesielt å undersøke nærmere sammenhengen mellom utilsiktede flyttinger og fosterhjemmets rammebetingelser. Det fjerde og siste punktet handler om betydningen av det biologiske prinsipp for ulike typer fosterhjem. Ulik praksis i ulike typer fosterhjem, må sees i større omfang for å kunne trekke slutninger eller legge føringer for endringer i praksis.

Litteraturliste

Alvesson, M. og Deetz, S. (2000). *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Anderson, H. (2003). *Samtale, språk og terapi*. København: Hans Reizels forlag.

Andersson, G. (2009). Foster children: A longitudinal study of placements and family relationships. *International Journal of Social Welfare*, 18, 13-26.

Andersson, G. (2013). Utvecklingsekologi och sociala problem. I: A. Meeuwisse & H. Swärd (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Författarna och Natur & Kultur.

Angel, B.Ø. og Blekesaune, M. (2013). *Fører forsterkede fosterhjem til færre replasseringer av barn i fosterhjem? – En studie av sammenheng mellom barneverntiltak og replassering av barn*. Universitetet i Agder. Institutt for sosiologi og sosialt arbeid.

Backe-Hansen, E. (2013). Hvem er fosterbarna? I: E. Backe-Hansen, T. Havik og A.B. Grønningsæter (red.). *Fosterhjem for barns behov. Rapport fra et fireårig forskningsprogram*. Oslo: NOVA.

Backe-Hansen, E., Havik, T. og Grønningsæter, A.B. (2013). Innledning. I: E. Backe-Hansen, T. Havik og A.B. Grønningsæter (red.) *Fosterhjem for barns behov. Rapport fra et fireårig forskningsprogram*. Oslo: NOVA.

Backe-Hansen, E., Christiansen, Ø. og Havik, T. (2013). *Utsiktet flytting fra fosterhjem. En litteratursammenstilling*. Oslo: NOVA.

Backe-Hansen, E., Egelund, T. og Havik, T. (2010). *Barn og unge i fosterhjem – en kunnskapsstatus*. Oslo: NOVA.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD). (1992). *Lov om barneverntjenester (Barnevernloven)*.

Barne- og likestillingsdepartementet (2003). Forskrift om fosterhjem §3.

Barne- og likestillingsdepartementet (BLD). (2007). *Oppgave og ansvarsfordeling mellom kommuner og statlige barnevernmyndighet – herunder om betalingsordninger i barnevernet* (Rundskriv Q-06/2007). Oslo: Departementet.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2009). *Et kunnskapsbasert barnevern. Strategi for FoU-arbeidet i Barne- og likestillingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet 2009-2012*.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD). (2010a). *Fosterhjemsavtalen*. Hentet 25.mars 2015 fra:
<http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barnevern/2001/Fosterhjemsavtalen2011.pdf>

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD). (2010b). *Retningslinjer for statlige familiehjem og beredskapshjem – om ansvarsfordelingen og krav til kompetanse* (Rundskriv Q-28/2010). Oslo: Departementet.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2011). *BLD oppnevnt Arbeidsgruppe fosterhjem, "Tiltak for å styrke arbeidet med kommunale fosterhjem"*. Oslo.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2014). *Rapport om kartleggingen av fosterforeldres økonomiske rammevilkår*.

Barnevernsproffene (2011). *Stortingsmelding nr. 1. Det gode barnevernet*. Oslo: Forandringsfabrikken.

Bunkholdt, V. og Sandbæk, M. (2008). *Praktisk barnevernsarbeid*. 5.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development- experiments by nature and design*. United States of America: Harvard University Press.

Brown, H.C. (2014). *Social Work and Foster Care*. London: Sage/Learning Matters.

Christiansen, Ø., Havik, T. og Andersen, N. (2010). Arranging stability for children in long-term-out-of-home-care. *Children and Youth Services Review*, 32, 913-921.

- Christoffersen, S. A. (2011). Profesjoner og profesjonsetikk – hva er det? I: S. A. Christoffersen (red.) *Profesjonsetikk. Om etiske perspektiver i arbeidet med mennesker*. 2.utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Claussen, S.-E. og Kristoffersen, L. B. (2008). *Barnevernsklienter i Norge 1990-2005: en longitudinell studie*. Oslo: NOVA.
- Dahle, R. (2008). Profesjon og kjønn. I: A. Molander og L.I. Terum (red.) *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. Hentet 5.april 2015 fra http://www.etikkom.no/FBIB/Introduksjon/Innforing-i-forskningsetikk/Humaniora-samfunnsfag-jus-og-teologi/_Humaniora_samfunnsfag_juss_og_teologi_-_Etikkom
- Diakonhjemmet Høgskole. Hentet 5.april 2015 fra <http://www.diaconhjemmet.no/DHS/Studiehaandbok/Direktepublisering/Studiekatalog/Informasjon/Master-i-familieterapi-og-systemisk-praksis-deltid>
- Gergen, K.J. (1994). *Realities and relationships: Soundings in social construction*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Grimen, H. (2008). Profesjon og tillit. I A. Molander og L.I. Terum (red.). *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grimen, H. og Molander, A. (2008). Profesjon, rett og politikk. I A. Molander og L.I. Terum (red.) *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 5 utg. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Havik, T. og Christiansen, Ø. (2009). Plassert av barnevernet. Får barnet en situasjon preget av stabilitet? *Norges barnevern*, 1, 28-39.
- Havik, T. (2013). Å være fosterforeldre. I: E. Backe-Hansen, T. Havik & A.B. Grønningsæter (red.) *Fosterhjem for barns behov. Rapport fra et fireårig forskningsprogram*. Oslo: NOVA.

- Heggen, K. (2008). Profesjon og identitet. I: A. Molander og L.I. Terum (red.) *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Helgeland, I. M. (2008). *Ungdom i trøbbel: veier til forandring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holland, S. (2009). Listening to children in care: A review og methodological and theoretical approaches to understanding looked after children`s perspectives. *Children and Society*, 23, 226-235.
- Höjer, I. (2007). *Föräldrars roster – hur är det att ha sina barn placerade i fosterhem. Brukare och forskare samverkar*. STIFTELSEN Allmänna Barnhuset, Skriftserie 2007:2
- Jensen, P. (2009). *Ansikt til ansikt. Kommunikasjons-og familieperspektivet i helse- og sosialarbeid*. 2.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kojan, B.H. (2011). *Klasseblikk på et barnevern i vekst*. NTNU, Trondheim.
- Kommunens Sentralforbund (2015). *Veiledende satser for besøkshjem og fosterhjem*. Hentet 25.september fra <http://www.ks.no/fagområder/utdanning-og-oppvækst/barnevern/fosterhjem/veiledende-satser-for-besøkshjem-og-fosterhjem/>
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Larsen, A.,K. (2007). *En enklere metode: veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lock, A. & Strong, T. (2014). *Sosial konstruksjonisme. Teorier og tradisjoner*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lorentzen, H. og Helland, H. (2013). Profesjonene og det sivile samfunn: Idrettsfeltet som eksempel. I: A. Molander & J.-C. Smeby (red.) *Profesjonsstudier II*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En innføring*. 3.utgave, 2.opplag. Oslo: Universitetsforlaget.

- Mastekaasa, A. (2008). Profesjon og motivasjon. I: A. Molander og L.I. Terum (red.) *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Molander, A. og Terum, L.I. (2008). Profesjon, rett og politikk. I: A. Molander og L.I. Terum (red.) *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Måseide, P. (2008). Profesjoner i interaksjonsteoretisk perspektiv. I: A. Molander og L.I. Terum (red.) *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU 2012:5. *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Ofstad, K. og Skar, R. (2009). *Barnevernloven med kommentarer*. 5.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Olsson, M., Egelund, T. and Høst, A. (2011). Breakdown of teenage placements in Danish out-of-home care. *Child & Family Social Work*, 17, 13-22.
- Røkenes, O.H. og Hanssen, P.H. (2012). *Bære eller briste. Kommunikasjon og relasjon i arbeidet med mennesker*. 3.utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Schofield, G., Beek, M., Ward, L. and Biggart, L. (2013). Professional foster carers and committed parent: role conflict and role enrichment at the interface between work and family in long-term foster care. *Child & Family Social Work*, 18, 46-56.
- Shotter, J. (1995). A "show" of agency is enough. *Theory and Psychology*, 5, 383-390.
- Sinclair, I. (2010). What makes for effective foster care: Some issues. I: E. Fernandez and R.P. Barth. *How does foster care work? International evidence on outcomes*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Smeby, J.-C. (2013). Profesjon og ekspertise. I: A. Molander & J.-C. Smeby (red.) *Profesjonsstudier II*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Slettebø, T. (2008). Barns og foreldres medvirkning i barnevernet – samspill og interessekonflikter. *Norges barnevern*, 4, 3-14.

Slettebø, T. (2009). *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten: kunnskap og metoder i praktisk arbeid*. Diakonhjemmet Høgskole. Rapport 1/2009.

Statistisk Sentralbyrå (2014). *Auke i barn under omsorg av barnevernet*. Hentet 25.september fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statestikker/barneverng-Barnevern-SSB>

Stichweh, R. (2008). Profesjoner i systemteoretisk perspektiv. I: A. Molander & L.I. Terum (red.) *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.

Storø, J., Bunkholdt, V. & Larsen, E. (2010). Er institusjonen alltid et onde, og familien alltid et gode? *Norges barnevern*, 3, 166-181.

Strand, A.H. & Grønningsæter, A.B. (2013). Forsterkede fosterhjem. I: E. Backe-Hansen, T. Havik & A.B. Grønningsæter (red.) *Fosterhjem for barns behov. Rapport fra et fireårig forskningsprogram*. Oslo: NOVA.

Strandbu, A. (2011). *Barnets deltakelse. Hverdagslige og vanskelige beslutninger*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sundt, H. (2011a). Organiseringen av fosterhjemsomsorgen. I: H. Sundt (red.) *Fosterhjemshåndboka*. 6.utg. Oslo: Kommuneforlaget.

Sundt, H. (2011b). Ulike kategorier av fosterhjem. I: H. Sundt (red.) *Fosterhjemshåndboka*. 6.utg. Oslo: Kommuneforlaget.

Synovate. (2010). *Undersøkelse blant fosterforeldre 2010*. For BUFDIR. Siste Skrik. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 4.utg. Bergen: Fagbokforlaget.

Tjersland, O.A., Eriksen, P. (1995). *Fra karaktertrekk til relasjoner og språk*. I: S. Reichelt (red.) *Psykologi i forandring*. Oslo: Norsk psykolog forening, 125-144.

Vinnerljung, B. (2006). Fosterhemsvård. I: V. Molander & B. Vinnerljung (red.). *Nytta & Fördärv. Socialt arbete i kritisk belysning*. Stockholm: Författerna och Bokforlaget Natur och Kultur.

Vinnerljung, B. & Sallnäs, M. (2008). Into adulthood: a follow-up study of 718 young people who were placed in out-of-home care during their teens. *Child & Family Social Work*, 13, 144-55.

Vågan, A. & Grimen, H. (2008). Profesjoner i maktteoretisk perspektiv. I: A. Molander & L.I. Terum (red.) *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.

Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: en alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Winther Jørgensen, M. og Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse: som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Ølgaard, B. (2004). *Kommunikation og økomentale systemer. En introduksjon til Gregory Batesons forfatterskab*. 3. utg. København: Akademisk Forlag.

Vedlegg 1: Informasjonsbrev

Antonia Houge
Ole Frisesvei 17
3053 Steinberg
Mob 93 66 90 80
E-post: ahouge@ebnett.no

Hokksund, 1.september 2014

Til fosterforeldre tilknyttet barneverntjenesten

Informasjonsbrev til informanter vedrørende forskningsprosjektet:

”Barnets beste og profesjonalisering av fosterhjem”

Jeg heter Antonia Houge, er utdannet sosionom og er for tiden student ved Diakonhjemmet Høgskole, master i familieterapi og systemisk praksis. Til daglig jobber jeg som barnevernkurator i barneverntjenesten. Som en avsluttende del av masterstudiet skal jeg skrive en masteroppgave om noe som jeg er opptatt av. Derfor tar jeg kontakt med dere. Tema for prosjektet er barnets beste og profesjonalisering av fosterhjem. Målgruppen er fosterforeldre til ungdommer. Jeg er opptatt av å undersøke hvordan fosterforeldre opplever sine arbeidsbetingelser og hvordan dette kan påvirke fosterbarnets situasjon. Hensikten er å innhente mer kunnskap om hvordan fosterforeldre opplever seg som arbeidstakere og på den måten bidra med kunnskap som kan gjøre dette arbeidet lettere for dem og barnevernet. Jeg ønsker å intervju et bredt spekter av ulike typer fosterhjem for å få fram nyanser og se på likheter og forskjeller mellom fosterhjemmene. Ulike typer fosterhjem som jeg vil intervju, omfatter både kommunale og statlige fosterhjem. Blant de kommunale, ønsker jeg å intervju fosterhjem med og uten forsterkningstiltak. Fosterbarna skal være i alderen 13 til 17 år, og de skal ikke være i familie med fosterforeldrene. Jeg ønsker å intervju to fosterforeldre tilknyttet to statlige fosterhjem og fire fosterforeldre tilknyttet fire kommunale fosterhjem, herav to med forsterkningstiltak og to uten. Intervjuet vil vare i en time og vil finne sted i fosterhjemmet. Av praktiske hensyn vil jeg benytte meg av båndopptaker. Samtalen vil i etterkant bli transkribert. Alle krav til anonymitet og taushetsplikt vil bli overholdt. Alt materiale som blir brukt under forskningsarbeidet hos dere vil bli makulert etter at masteroppgaven er ferdig i juni 2015. Min veileder på masteroppgaven er Tor Slettebø, professor ved Diakonhjemmet høgskole. Jeg legger ved en samtykkeerklæring som omhandler hvordan informasjonen fra dere vil bli forvaltet av meg som forsker.

Vil dere være med å delta i mitt forskningsprosjekt? Det er helt frivillig å delta i prosjektet. Man kan når som helst trekke tilbake samtykke og deltagelsen i prosjektet.

Det vil bare være meg som kommer til å kjenne deres identitet. Intervjuet vil bli anonymisert og gjennomgått med min veileder, Tor Slettebø.

Har dere fosterforeldre som kan være interessert i å delta på undersøkelsen, ber jeg deg om å kontakte meg så fort som mulig på **mobil (93669080) eller e-post ahouge@ebnett.no** Jeg tar så kontakt for nærmere avtale. Jeg håper på en positiv tilbakemelding fra dere. Det er bare å ta nærmere kontakt om det er noe dere lurer på eller vil vite mer om.

Med vennlig hilsen Antonia Houge

Vedlegg 2: Samtykkeerklæring

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt – samtykkeerklæring

Jeg heter Antonia Houge, er utdannet sosionom og skal skrive en masteroppgave i familieterapi og systemisk praksis ved Diakonhjemmets høgskole.

Målet med undersøkelsen er å se nærmere på fosterforeldrenes arbeidsbetingelser og hvilke betydninger det har for situasjonen i fosterhjemmet. Resultatene av intervjuene vil være av betydning for hvordan barnevernet bedre kan veilede og følge opp fosterhjemmene de har ansatt. Videre vil prosjektet bidra i utviklingen av et bedre barnevern.

Intervjuene er tenkt gjennomført i løpet av høsten 2014. Foreldre i kommunale og statlige fosterhjem for ungdom i alderen 14 til 17 år, vil bli bedt om å delta i prosjektet. Intervjuet vil ta ca 1 time og det vil finne sted i fosterhjemmet.

Ved deltakelse i prosjektet vil du bli intervjuet av meg som forsker, og du kan forvente deg spørsmål om følgende:

- Hvordan du opplever arbeidsbetingelser som fosterhjem?
- Ansettelsesforhold og opplæring/veiledning.
- Din rolle og funksjon som fosterforelder. Hva er bra og hva kan bli bedre?

Alle opplysninger du oppgir vil bli konfidensielt behandlet av meg som forsker som er pålagt taushetsplikt. Ingen enkeltpersoner vil bli omtalt i rapporten. Barnevernet og bufetat har ingen innsyn i den informasjonen du gir i intervjuet. Jeg registrerer ikke ditt navn eller andre personidentifiserbare data. Dataene vil bli slettet så snart rapporten er ferdig skrevet.

Prosjektet er vurdert av Personvernombudet for forskning ved Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

Med vennlig hilsen,

Antonia Houge

Diakonhjemmet Høgskole, Institutt for familieterapi og systemisk praksis, Pb 184 Vinderen, 0319 Oslo

Samtykkeerklæring

Jeg/vi, _____

Samtykker i å delta i prosjektet "Barnets beste og profesjonalisering av fosterhjem" og vil snakke med barnet/ungdommen om denne deltakelsen.

Sted og dato: _____

Vedlegg 3: Intervjuguide

INTERVJUGUIDE

Spørsmål knyttet til det å være ansatt som fosterforeldre.

- Hva kommer det av at du/dere valgte å bli fosterforelder?
- Hvordan gikk du frem for å bli det?
- Hvordan opplevde du opplæringen? Informasjonen som ble gitt osv?
- Hvordan opplevde du godkjenningsprosessen?
- Hvordan vil du beskrive dine arbeidsoppgaver som fosterforelder? Hva består de av?
- Hva visste du på forhånd om arbeidsoppgavene?
- Er det klart hva du skal gjøre/ikke gjøre?
- Hvordan vil du beskrive ditt ansettelsesforhold?
- Hva slags avtale har du? Er du fornøyd med denne?
- Hva med lønn, arbeidstid, fritid, avlastning, opplæring, faglig støtte osv?
- Hva er bra og hva kunne ha vært annerledes?
- Hvordan ser du på sammenhengene mellom dine arbeidsbetingelser som fosterforeldre og situasjonen til barnet? Er det noen sammenheng her? På hvilken måte?
- Hvordan vil du beskrive samarbeidet med andre profesjonelle hjelpere og samarbeidet med biologisk familie?
- Hva tror du at ungdommen vet om type fosterhjem han bor i? Tror du at det har noen betydning for ungdommen å vite noe om det?
- Hva tenker du hadde vært den mest optimale løsningen for dere som familie,- både for deg, din samboer, egne barn og fosterbarn?
- Hva tror du at ungdommen vet om type fosterhjem han bor i? Tror du at det har noen
- Har du noe annet å tilføye?

Vedlegg 4: Svar fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Tor Slettebø
Diakonhjemmet Høgskole
Postboks 184 Vinderen
0319 OSLO

Vår dato: 01.07.2014

Vår ref: 39020 / 3 / LB

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 14.06.2014. Meldingen gjelder prosjektet:

39020

Behandlingsansvarlig

Daglig ansvarlig

Student

Barnets beste og profesjonalisering av fosterhjem som diskursiv praksis

Diakonhjemmet Høgskole AS, ved institusjonens øverste leder

Tor Slettebø

Antonia Houge

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Lene Christine M. Brandt

Kontaktperson: Lene Christine M. Brandt tlf: 55 58 89 26

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Antonia Houge ahouge@ebnett.no

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uit.no

Vi viser til telefonsamtale med Antonia Houge 01.07.2014. Vi kan ikke se at det behandles personopplysninger med elektroniske hjelpemidler, eller at det opprettes manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger. Prosjektet vil dermed ikke omfattes av meldeplikten etter personopplysningsloven.

Det tas høyde for at det kan fremkomme personidentifiserende opplysninger i forbindelse med intervju, men så lenge lydopptakene ikke lagres eller overføres til datamaskinbasert utstyr, vil denne behandlingen ikke være omfattet av meldeplikten.

Personvernombudet legger til grunn at man ved transkripsjon av intervjuer eller annen overføring av data til en datamaskin, ikke registrerer opplysninger som gjør det mulig å identifisere enkeltpersoner, verken direkte eller indirekte. Alle opplysninger som behandles elektronisk i forbindelse med prosjektet må være anonyme.

Med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken:

- direkte via personentydige kjennetegn (som navn, personnummer, epostadresse el.)
- indirekte via kombinasjon av bakgrunnsvariabler (som bosted/institusjon, kjønn, alder osv.)
- via kode og koblingsnøkkel som viser til personopplysninger (f.eks. en navneliste)
- eller via gjenkjennelige ansikter e.l. på bilde eller videoopptak.

Personvernombudet legger videre til grunn at navn/samtykkeerklæringer ikke knyttes til sensitive opplysninger.